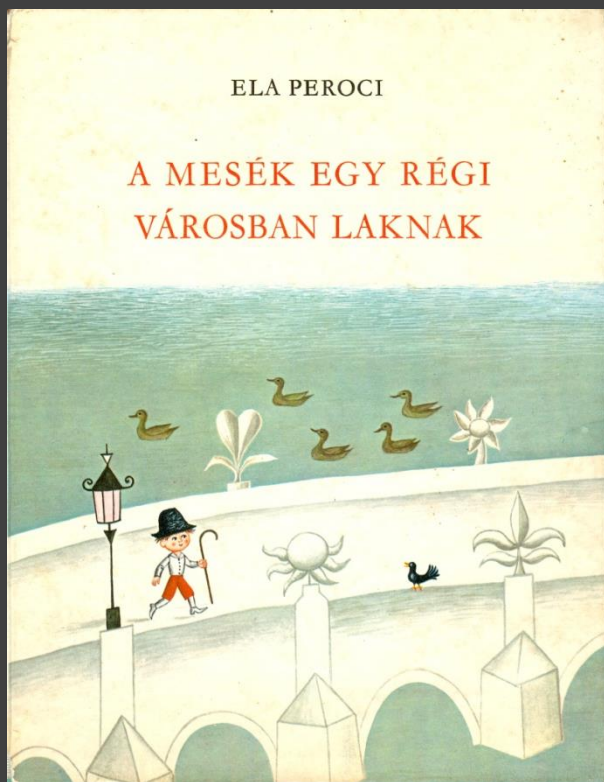


# TÖRTÉNETI VÁROSOK MŰEMLÉKI KUTATÁSA

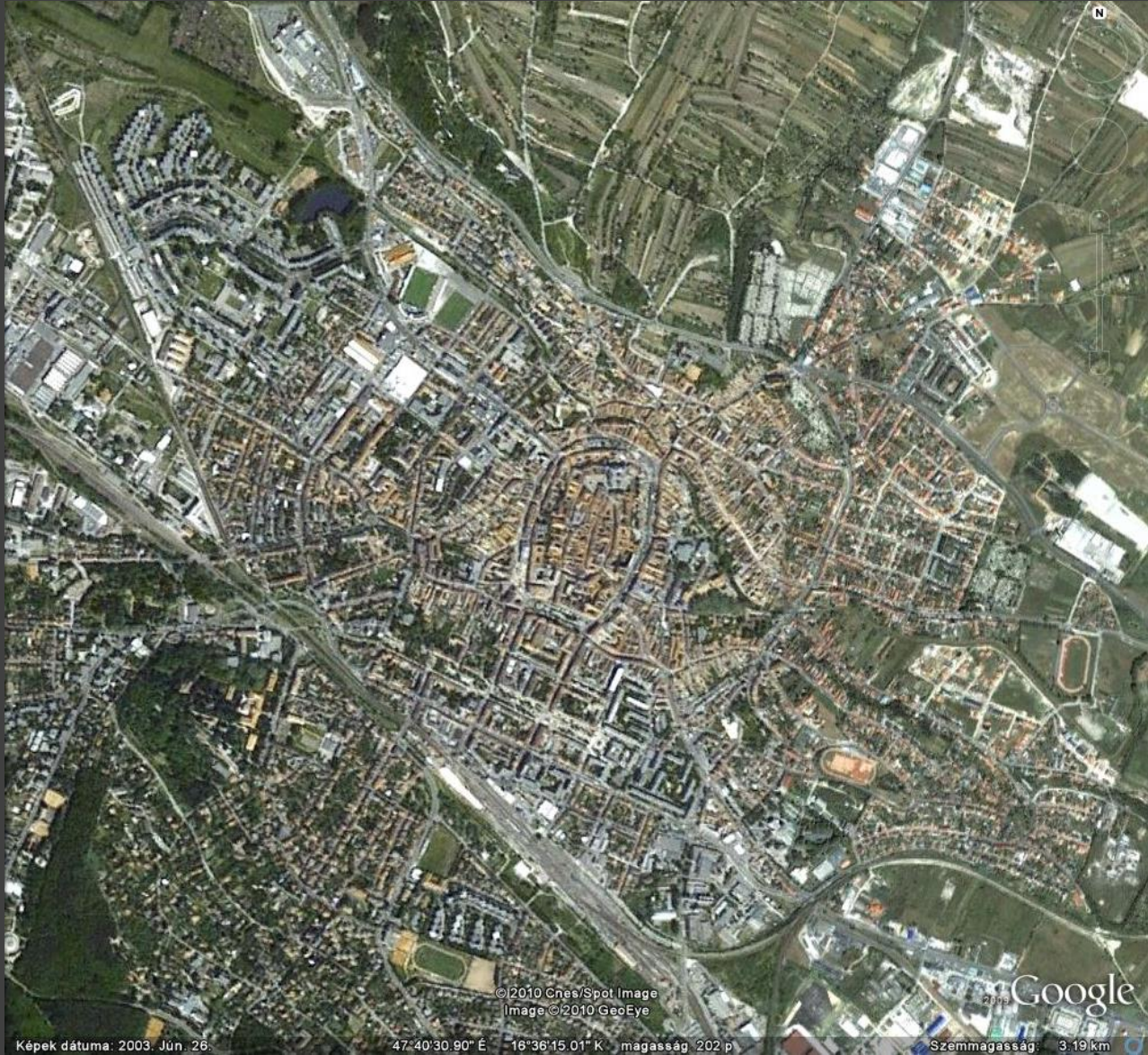
## 3. előadás

## SOPRON ÉS KŐSZEG



Rabb Péter PhD 2010-2017





©2010 Cnes/Spot Image  
Image ©2010 GeoEye

Google

Képek dátuma: 2003. Jún. 26.

47°40'30.90" É -16°36'15.01" K magasság: 202 p

Szemmagasság: 3.19 km



- Belterület
- Küterület
- Küterület(ZK)

Utca keresés

Községi neve:   
Hátszám:

HRSZ keresés

HRSZ:

Koordináta pozíció

EOVX:   
EOVY:   
Lépték:

Találati lista:

Itt található a HRSZ vagy az Utca keresés eredménylistája. A találatokra kattintva megnézheti az adott objektumot

A DAT sok esetben nem tartalmazza a közlekedés célú földrészeletek címét. Ilyenkor a rendszer a felíratra nagyít M=1:1000-es léptékben.

Hrsz: 2265/1  
Cím:  
A térképi adatok tájékoztató jellegűek,  
hivatalos eljárásban nem használhatók fel



## SOPRON A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN

- 1 Boldogságos Szűz ferences templom
- 2 Szent György-kápolna
- 3 Szent Mihály-plébániatemplom
- 4 Szent Jakab-kápolna
- 5 Szent János-templom
- 6 Szentlélek-templom
- 7 Ispotály
- 8 Zsinagóga
- 9 Városháza (1422-59)



- 10 Várak menti Boldogasszony
- 11 Előkapu
- 12 Hátsókapu
- 13 Kőkapu
- 14 Ispotály híd kapuja
- 15 Csapóhíd kapuja

- Kora újkor városfal
- Erdő
- Belterület; külső városrész

0 100 200 m

# SCARBANTIA

15: **oppidum Scarbantia Iulia** (Plinius)  
Vályogkunyhók

70 k.: **municipium** (korlátozott városi jog)  
új **utcahálózat**, de fal még nincs (370x270 m, 75x90 m-es lakótömbökkel)

167-180: Kvád-markomann háborúk → a város elnéptelenedik, elszegényedik

III. szd.: a provincia határvédelme gyengül

IV. szd. eleje: **erőd fal építése** (3 m vtg., 8 m magas, 23 bástya, 2 kaputorony, 1 gyalogkapu)

IV. szd. vége: a fal már omladozik a városba katonai alakulat települ

V. szd. eleje: germán törzsek első betörései Pannoniába.

Barbárok magába a városba is beköltöznek

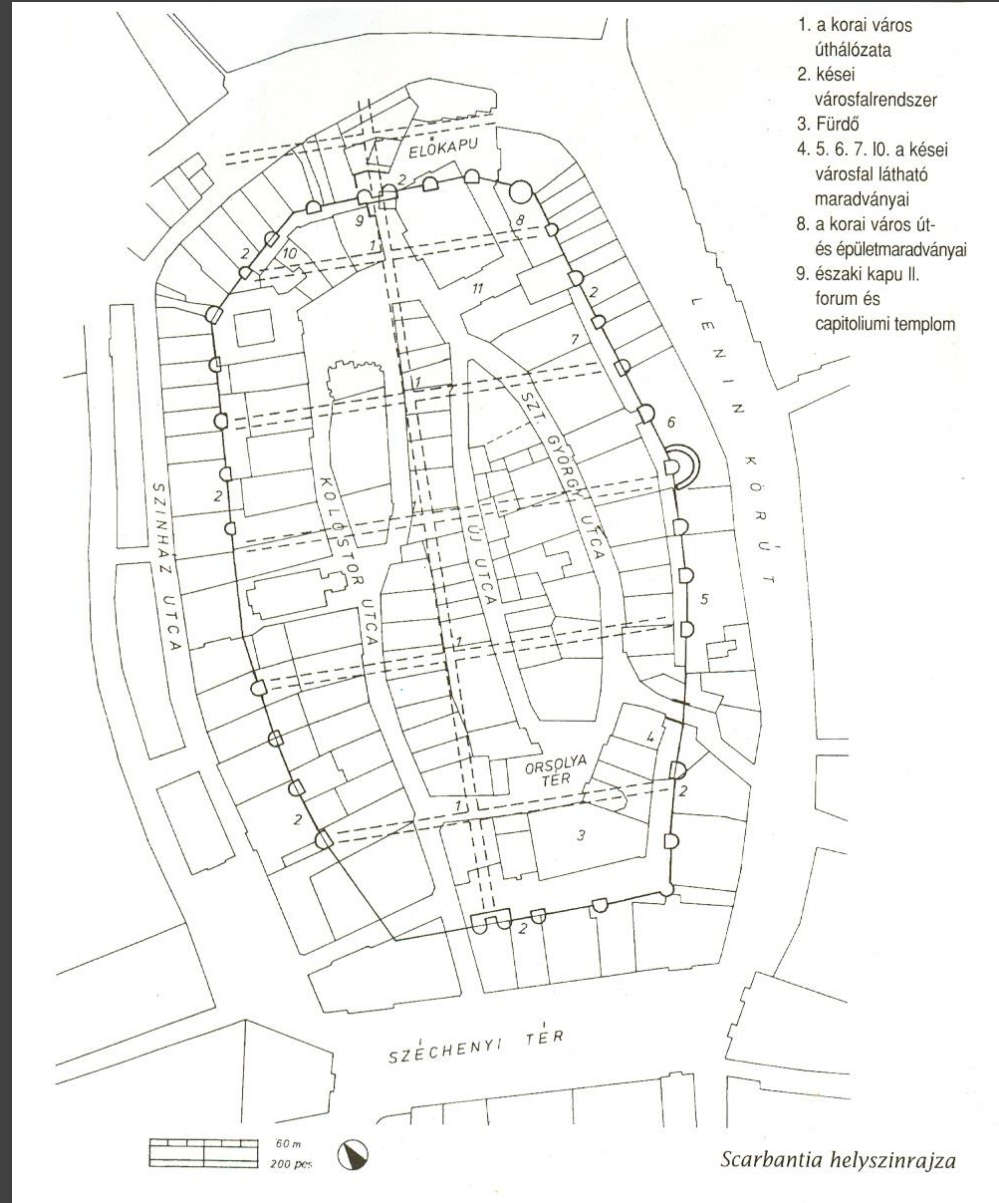
Vert falú kunyhók a fal belső oldalához tapasztva

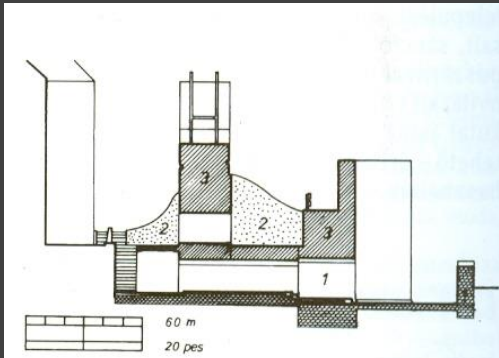
A Fórumon gabonaraktár

A leomlott épületek törmelékhalmaikat kikerülve új, szabálytalan utcák

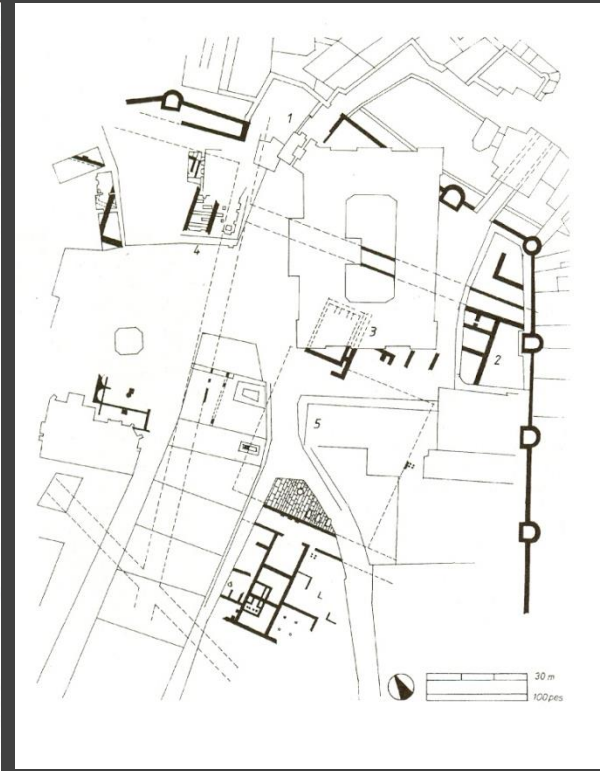
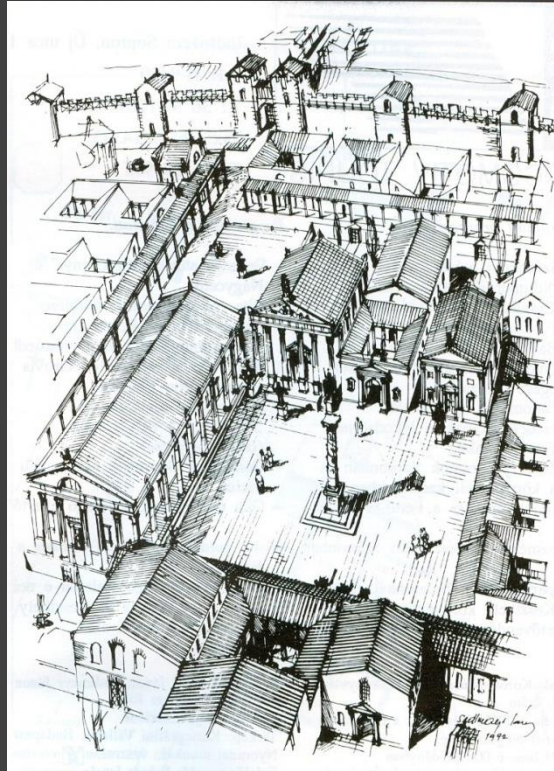
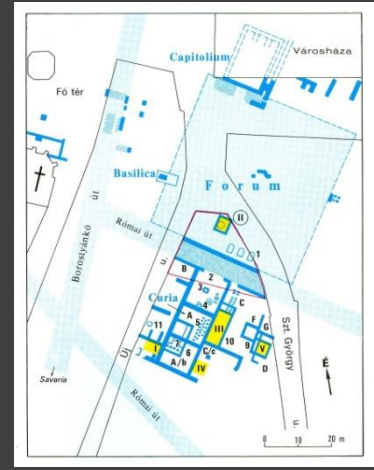
Zsúfoltság

VI. szd.: **leég** az egész város



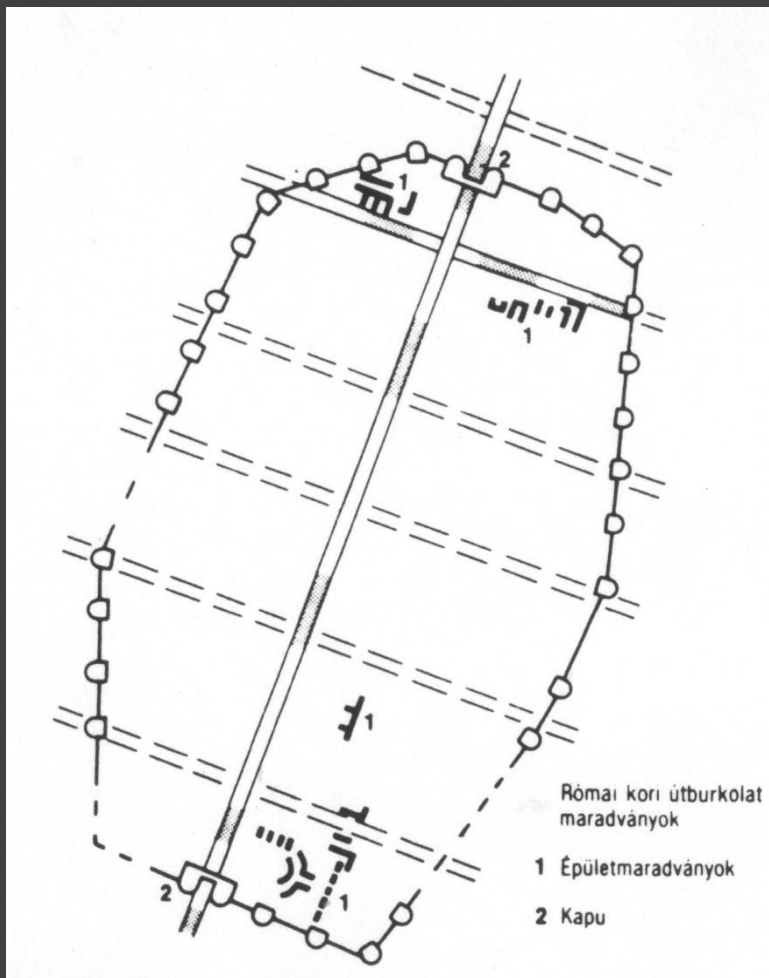


A római falmaradványokra (1) ráépült  
ú.n. vörös sánc (2) és középkori védőfalak(3)











# ISTVÁN KIRÁLY HABORUI A KÜLSŐ ELLENSEGSEL



# CASTRUM SUPRUN

907: Pozsony melletti győzelem a bajorok felett;  
ekkor még 5-6 m magasan állnak a római falak

X. szd.: kisebb helyőrség

XI. szd. eleje: sánc építése a római falak belső  
oldalán (5-6 m magas, 15-20 m talpszélességű,  
kazettás-favázás konstrukció); a római falak  
felett fa ácsolat, északi kaput befalazzák

1034-1074: több német támadás

1096: Remete Péter 40 ezres seregét a vár(os)  
feltartóztatja

1125: castellum

1162: castrum

1241: a tatárok nem tudják elfoglalni

1241: Frigyes oszták herceg IV. Bélától kiszorítja

1247: IV. Béla visszafoglalja

1270-es évek: az ispáni központ kiköltözik

1273: II. Ottokár kezére jut

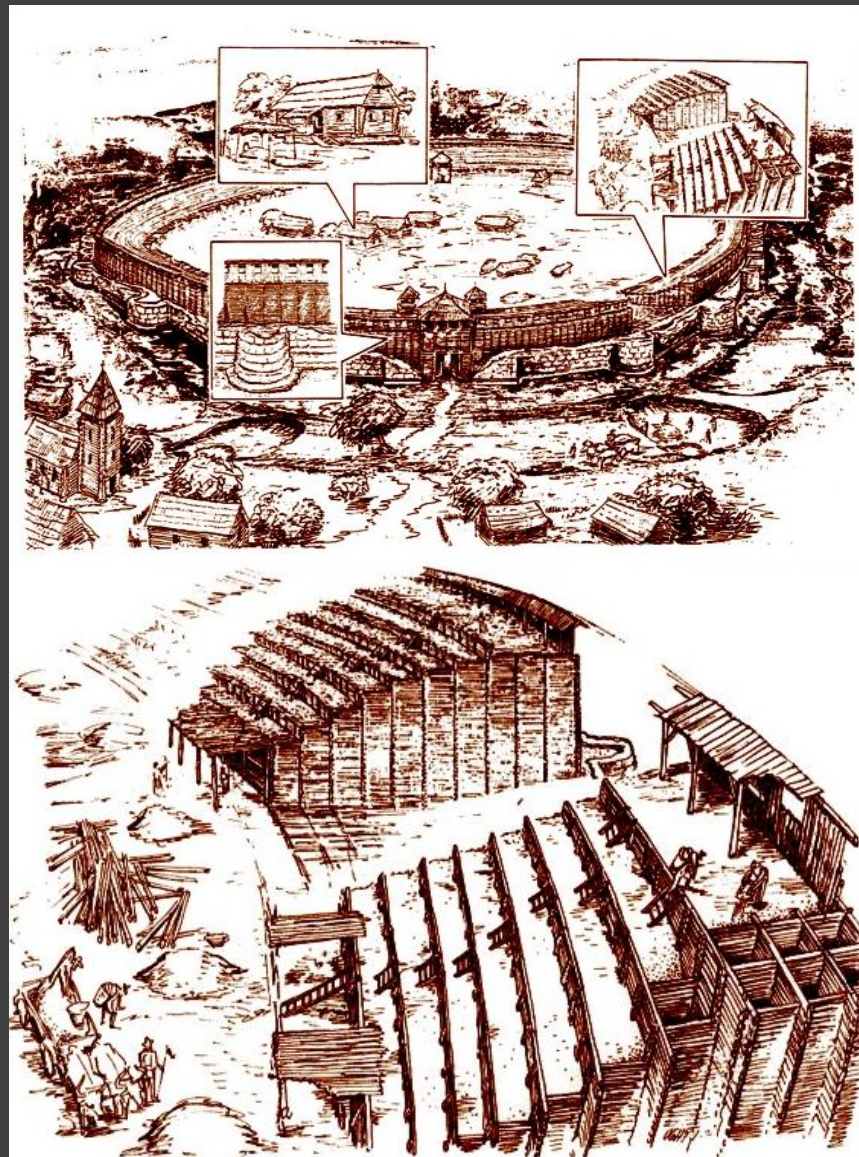
1277: IV. Lászlónak adják át a várat a soproniak

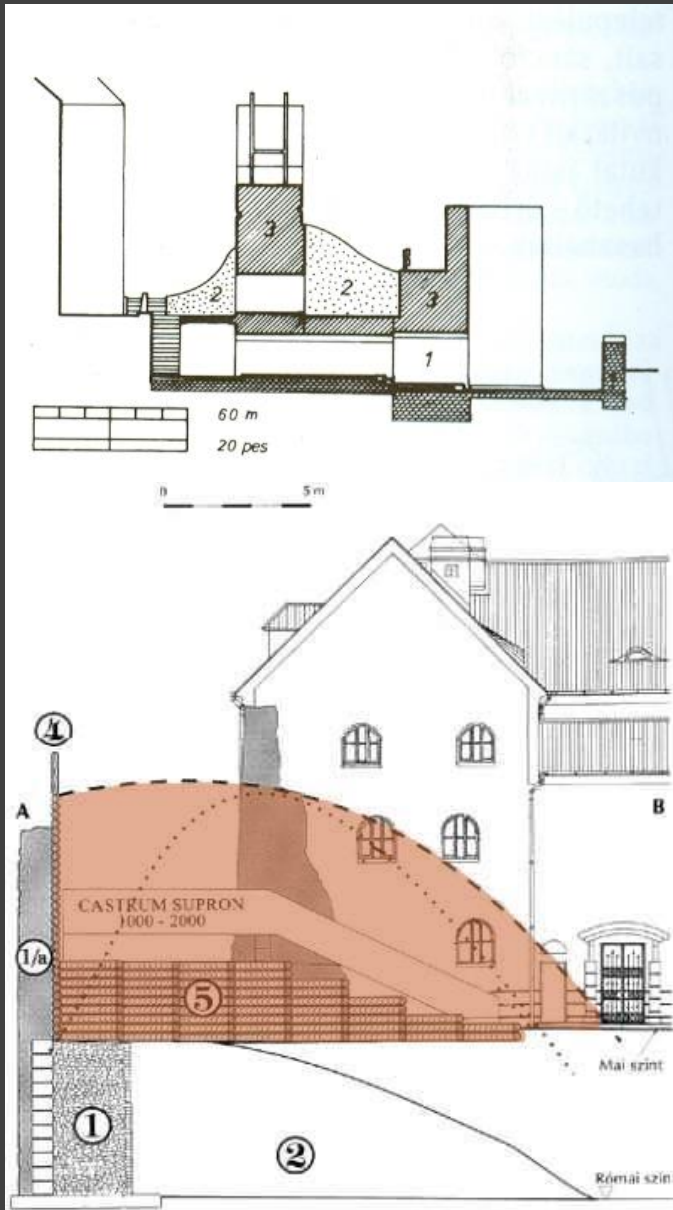
1277: szabad királyi város, Fehérvár jogával

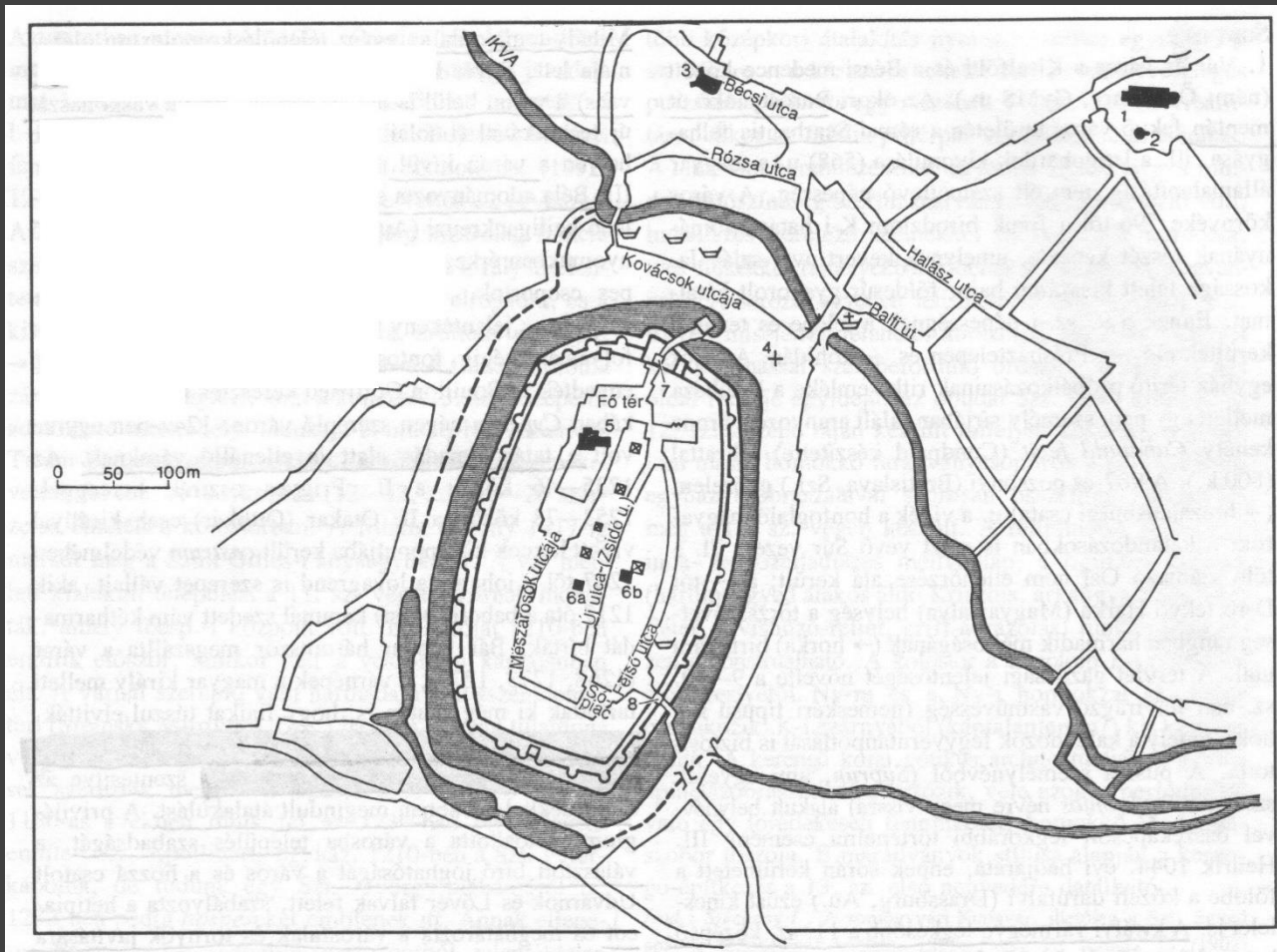
1297: a várfalak romosak; a fertői vám felét III.

András a falak építésére adja

1344-ig: új erődfal (2 m vtg., 6 m magas), 23-25  
m széles várárokkal, a római toronyalapozások  
ismételt felfalazása, a falak külső köpenyezése  
és magasítása







Sopron a XIV. században

## SOPRON A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN



## A KÖZÉPKORI SOPRON



XVII. századi városfal

Piac

Fürdő

- |  |                       |                           |
|--|-----------------------|---------------------------|
| 1 Várostorony  | 4 Szt. György-templom | 9 Szt. János-templom      |
| 2 Boldogasszony templom (Boldogságos Szűz Mária templom) | 5 Zsinagóga           | 10 Szentlélek templom     |
| 3 Ferences kolostor                                      | 6 Zsinagóga           | 11 Mária-Magdolna kápolna |
|  | 7 Szt. Mihály-templom | 12 Sópia                  |
|  | 8 Szt. Jakab-kápolna  | 13 Ispotály               |



# RONDELLA A SZENT GYÖRGY UTCÁBAN





# FALMARADVÁNYOK A SZENT GYÖRGY UTCÁBAN



# A TŰZTORONY

1240-1340: felépül a mai torony (feltehetően román-kori földszinti résszel és talán római alapokra); a város északi kaputornya

XIV-XV. szd.: gótikus ablakok

1409: első említés

XV. szd.: mai formájának kiépítése reneszánsz árkádos körüljáróval

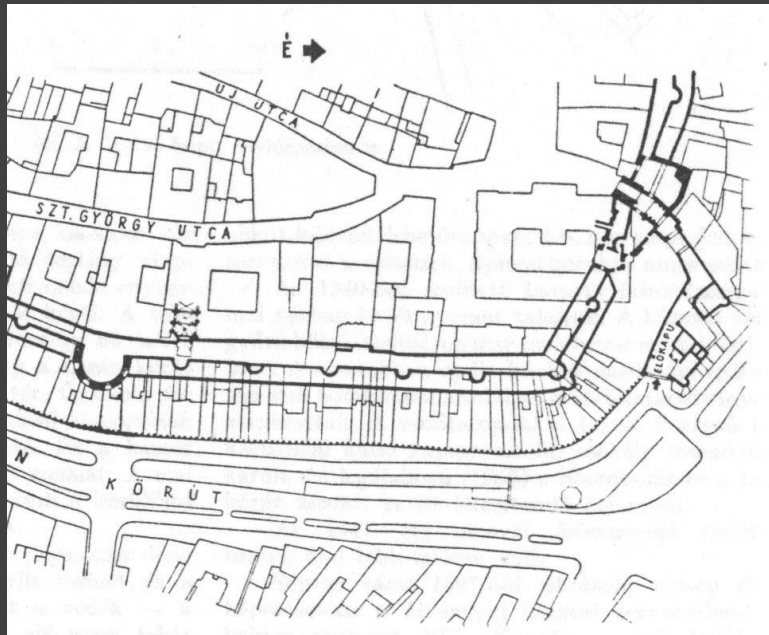
1565: már ábrázolják

1676: teljesen leég

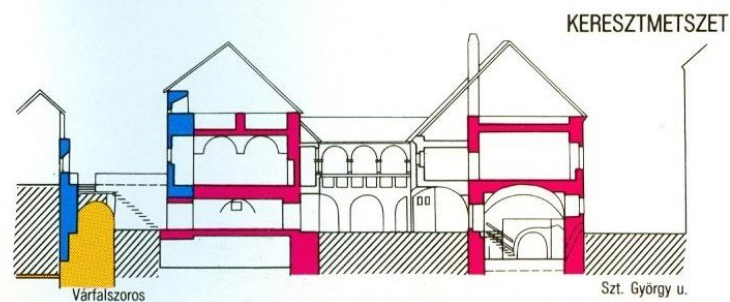
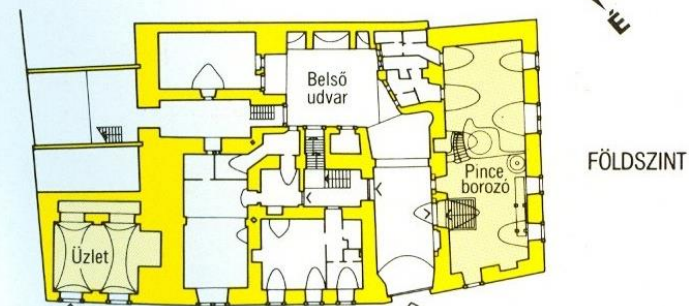
1680: újjáépítés közadakozásból

1893-1894: a régi Városháza lebontása





# A VÁROSFAL HASZNOSÍTÁSA – CÉZÁR-HÁZ HÁTSÓKAPU 2.



III.-IV. sz.-i falmaradványok

XIII.-XV.-sz.-i várostal

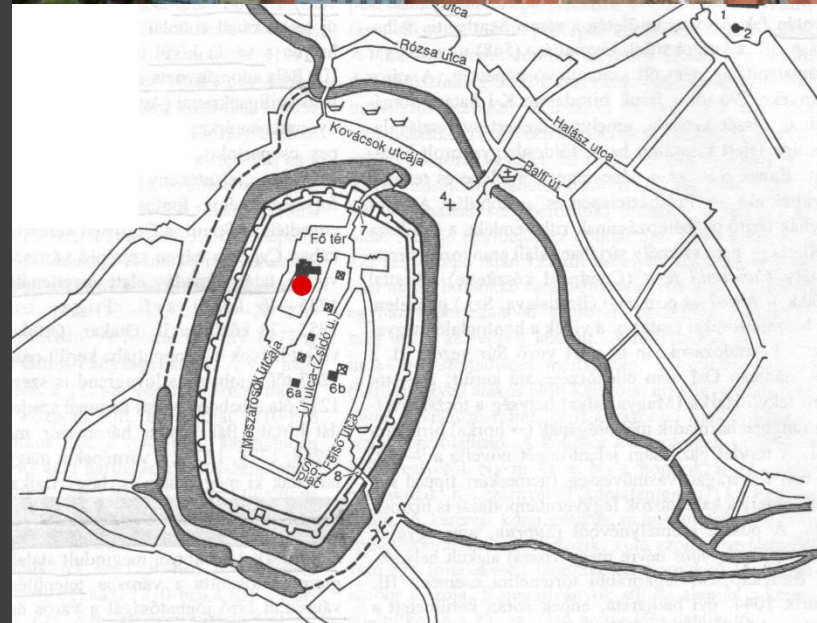
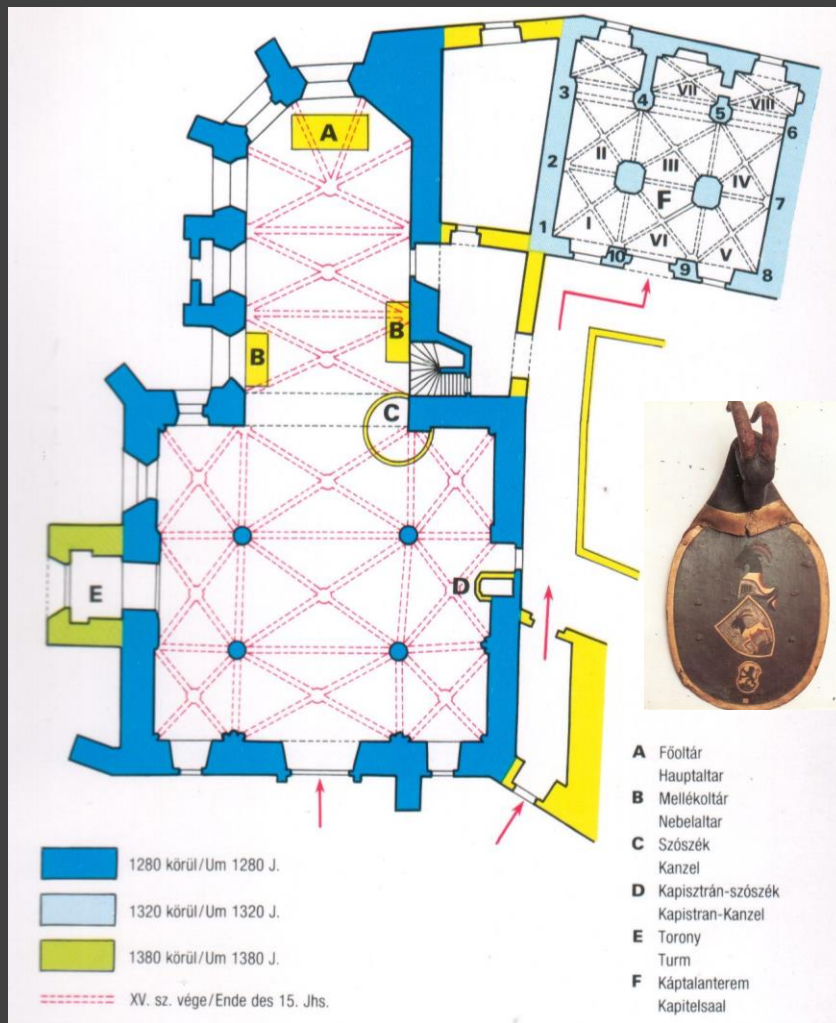
XVII. sz.-ban átépített középkori épületrészek

# TEPŁOMOK A WÁROSBAN



# SOPRON, BOLDOGSÁGOS SZŰZ

1250 k. alapítja a Geissel-Jekel család, a tpl. 1280 k. már áll.  
Kecske-, illetve bencés templomként is ismert.





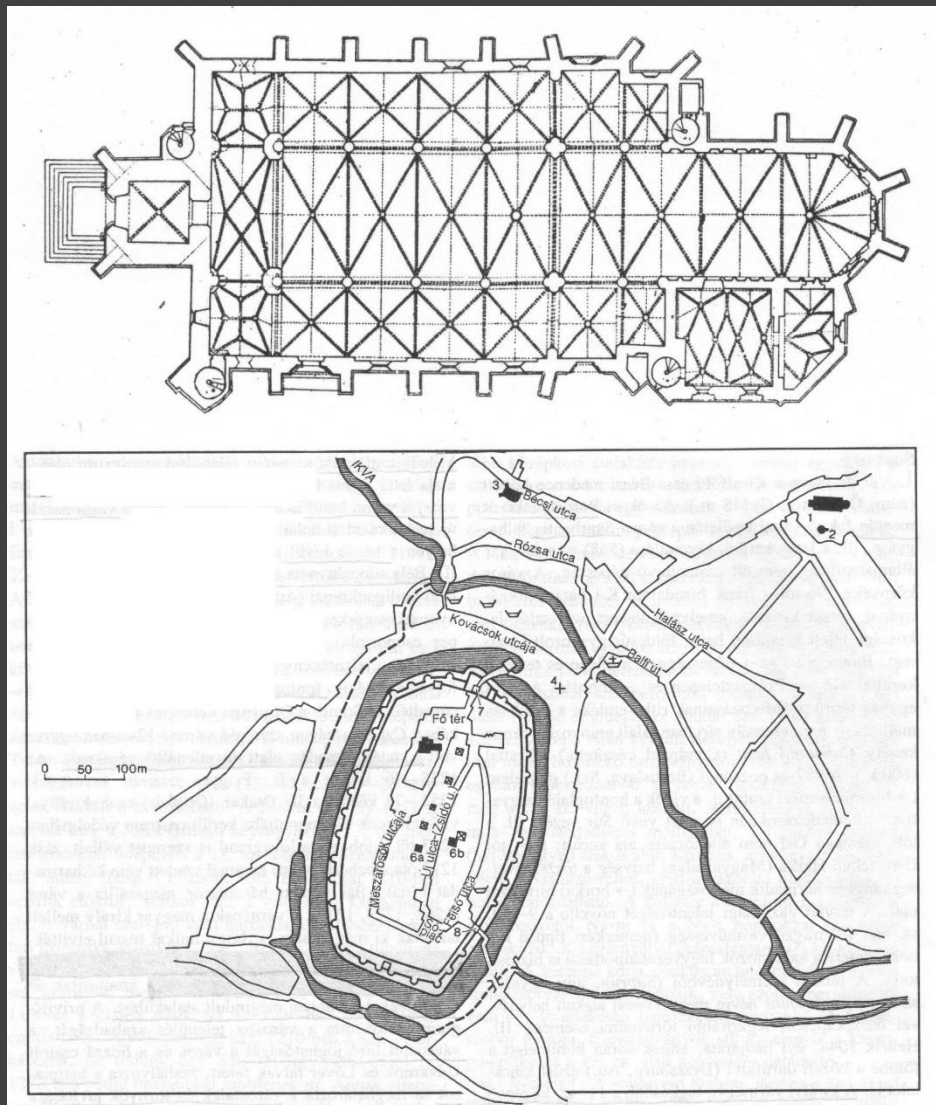






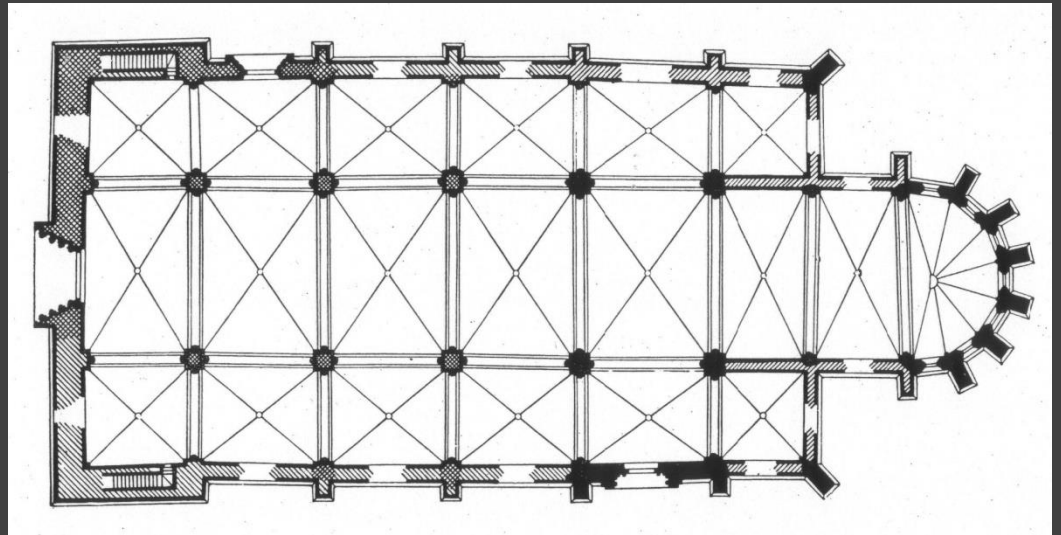
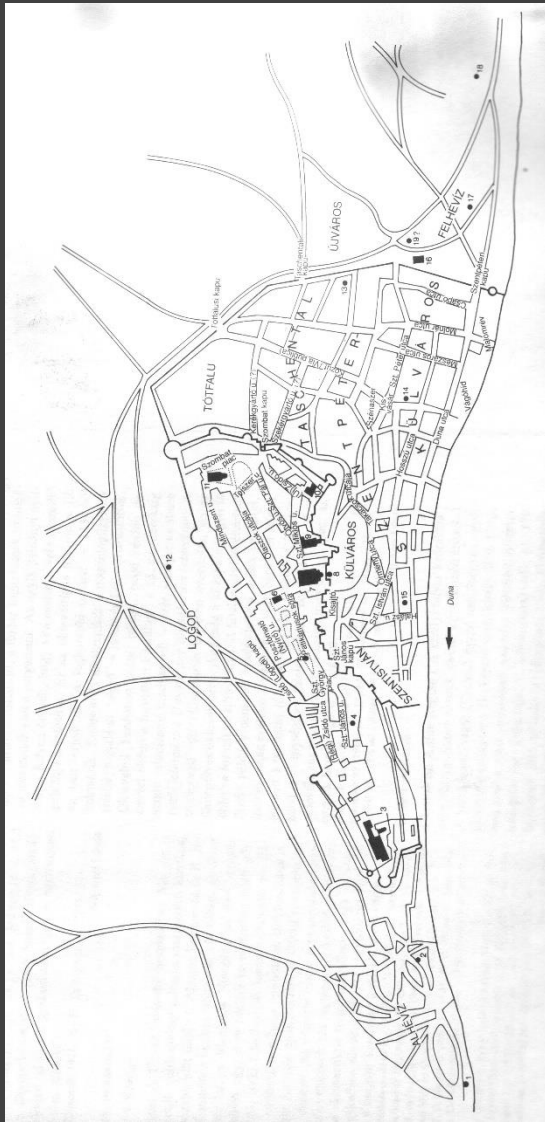
# KORAI: SOPRON, SZENT MIHÁLY-TEMLŐM (1278)

(a külváros plébániatemploma, kapcsolat a budai (Nbo. 1.) műhellyel és a peremvidéki tpl.típussal)

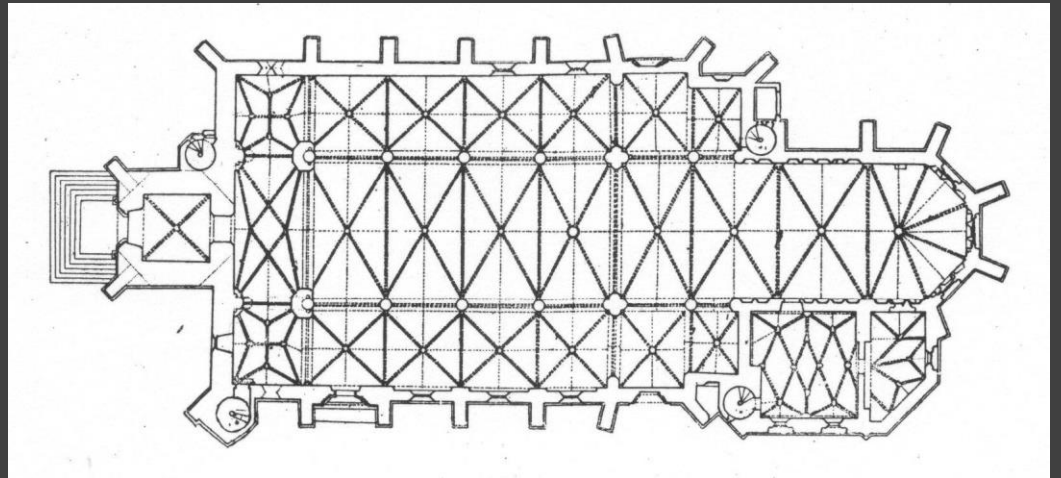


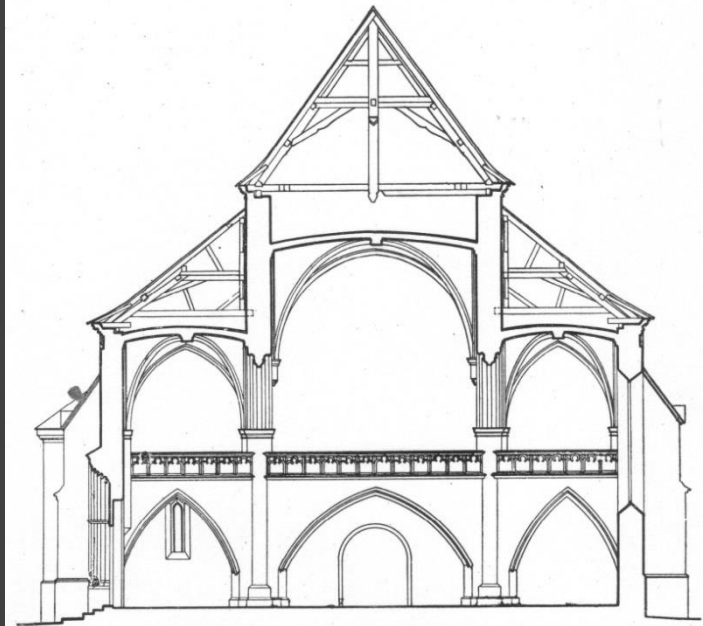
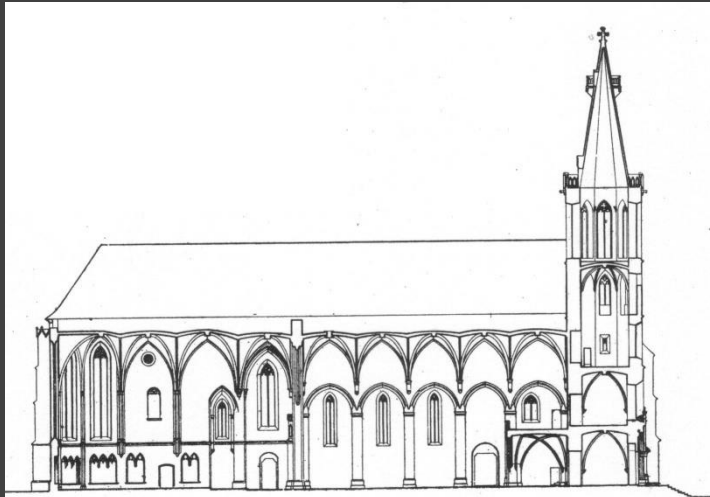
# KORAI: BUDA, NAGYBOLDOGASSZONY TEMPLOM (1. per. 1270 k.)

(a budai németek plébániatemploma, kapcsolat a zsámbéki műhellyel)

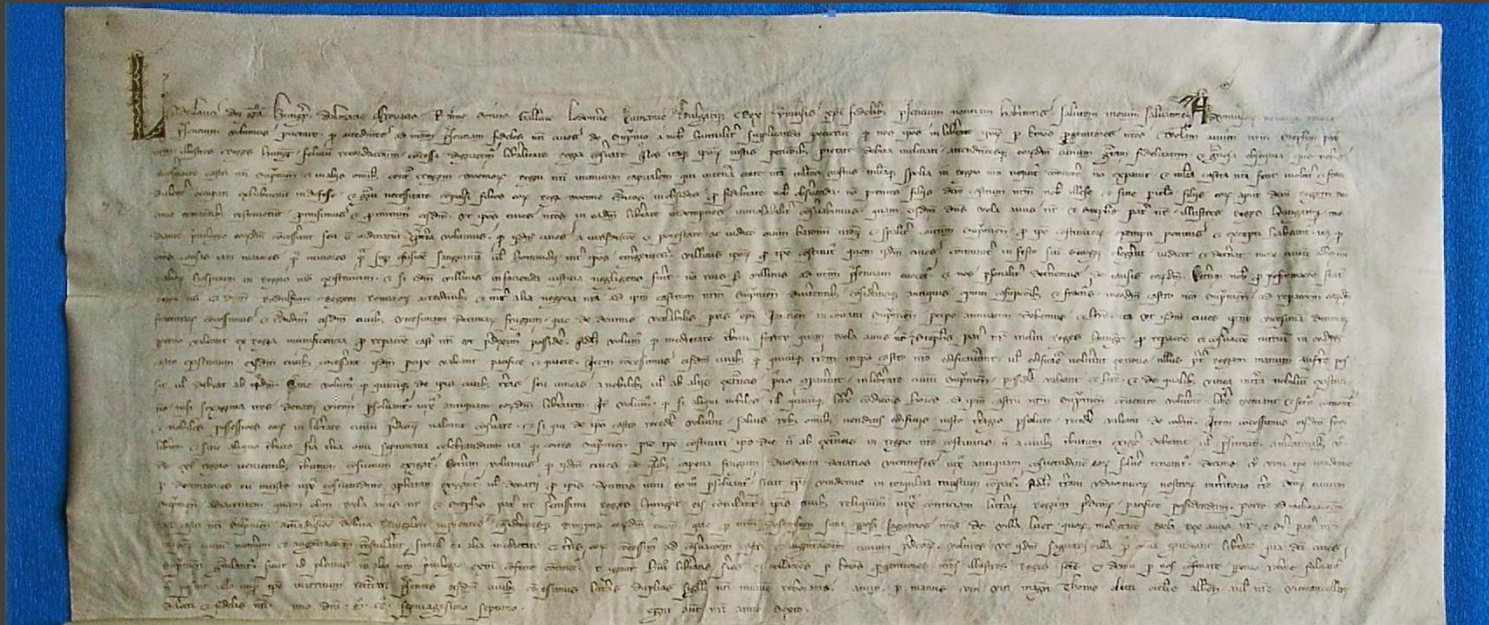


Buda, Nagyboldogasszony templom 13 szd. 1-2. periódus  
Sopron, Szent Mihály templom (a külváros plébániatemploma)

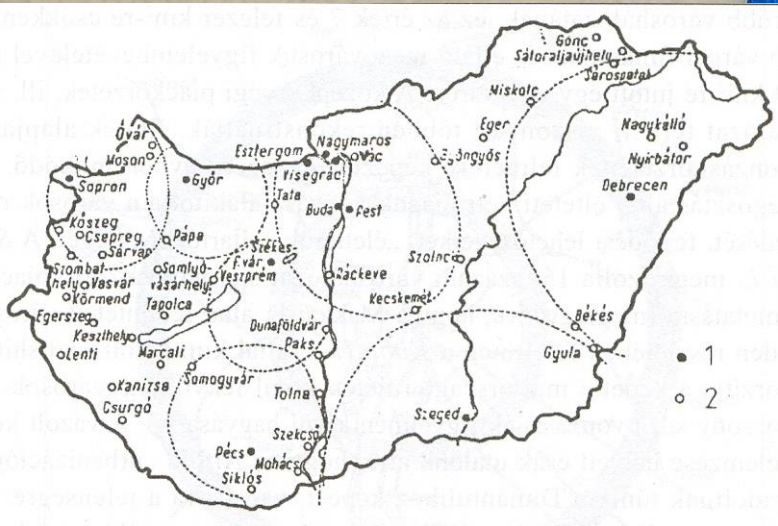








IV. László kiváltság-levelé, 1277.



# FOBB KERESKEDELMI ES HADIUTAK A 13-14. SZÁZADI MAGYARORSZÁGON







# BÁNYÁSZAT ÉS KERESKEDELEM

## BÁNYÁSZAT:

Só Felvidék: Sóvár (10. szd.); Máramaros: Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező; Erdély: Dés, Désakna, Szék, Kolozsakna, Torda, Vízakna

Vas Felvidék: Csetnek, Dobsina; Erdély: Torockó

Réz Felvidék: Selmecebánya, Besztercebánya, Igló, Gölnicbánya, Szomolnok

Ezüst Felvidék: Bakabánya, Újbánya, Besztercebánya (1255), Libetbánya, Breznóbánya, Igló (1268), Gölnicbánya (1255), Szomolnok, Rozsnyó, Rudabánya,; Erdély: Radna

AranyFelvidék: Selmecebánya (1240), Körmöcbánya, Szomolnok, Telkibánya; Máramaros: Felsőbánya, Asszonypataka (Nagybánya) (1327); Erdély: Aranyosbánya (Offenbánya), Abrudbánya, Kőrösbánya, Zalatna

## BELSŐ KERESKEDELEM:

1. Régiók (tájegységek) között:

Só Máramaros: Szolnok (- Buda), Erdély északi: Kolozsvár (- Debrecen – Tokaj - Felvidék), Erdély déli: Szeged (- Kecskemét - Buda)

Hal

Bor Szerémség

2. Helyi piackörzeteken belül: (2, 8, 24 mérföld, azaz: 10, 50, 150 km sugarú körzetek)

## KÜLSŐ KERESKEDELEM:

1. Befelé irányuló:

Nyugatról: posztó, németvászon, fűszer, fémipari termékek; Itáliából: luxuscikkek, kelme, fűszer; Északról: posztó; Keletről: luxuscikkek, fűszer, selyem

2. Kifelé irányuló:

Nyugatra: élőállat, bőr, bor, sózott hal, arany, ezüst, réz, cink, viasz; Itáliába: réz; Északra: bor, réz; Keletre: nyugati posztó, fémipari termékek

Legfontosabb kereskedelmi központok:

Nyugatra: Győr, **Sopron**, Pozsony (1042); Itália felé: Zágráb; Csehország felé: Nagyszombat (1211); Északra: Kassa (1230), Lőcse (1263), Eperjes (1233), Bártfa (1247); Kelet felé: Radna (1235); Délkelet felé: Brassó (1234), Szeben (1224)

# A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁG VÁROSAI

Elsőrendű városok (11 db, 9,7 %)

Buda, Szeben, Brassó, Pozsony, Kolozsvár, Kassa, Fehérvár, Szeged, Pest, Sopron, Várad

Másodrendű városok (16 db, 14,1 %)

Pécs, Esztergom, Eger, Győr, Bártfa, Lőcse, Eperjes, Temesvár, Segesvár, Beszterce, Késmárk, Besztercebánya, Nagyszombat, Körmöcbánya

Kisebb városok (31 db, 27,4 %)

Pl.: Asszonypataka (Nagybánya), Lippa, Debrecen, Veszprém, Gyula, Szatmár, Németi, Óbuda, Miskolc, Sárospatak, Medgyes, Selmecbánya, Berethalom, Szászsebes

Közepes városfunkciójú mezővárosok (52 db, 46,0 %)

Pl.: Arad, Pápa, Gyulafehérvár, Nyírbátor, Kőszeg, Hatvan, Cegléd, Kecskemét, Nagykőrös, Kisszeben

Részleges városfunkciójú mezővárosok

Átlagos mezővárosok

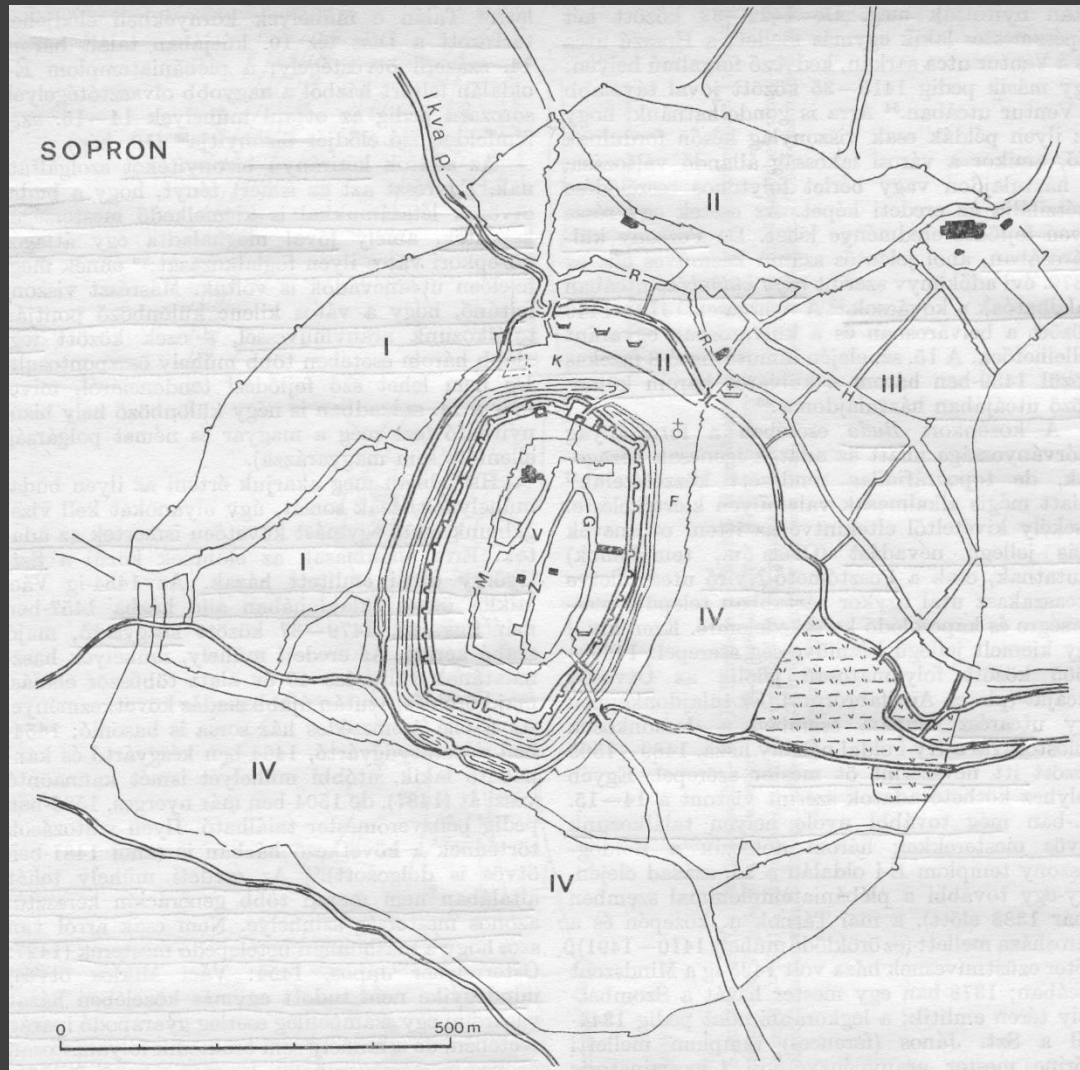
Jelentéktelen mezővárosok

ÖSSZESÍTÉS (XV. század végi állapot):

Város: kb. 180-200, ebből mezőváros: kb. 150

Mezőváros: kb. 750-800

Jelmagyarázat: mezőváros, (királyi) város, személynöki város, szabad királyi város, tárnoki város



Sopron és külvárosai a XV. században  
M= Mészárosok utcája, G= Szent György utca, Z= Zsidó utca, F= fapiac, K= Kovács utca, R= Rózsa utca, H= Halász utca, V= Városháza

# TORNYOK A VÁROSBAN

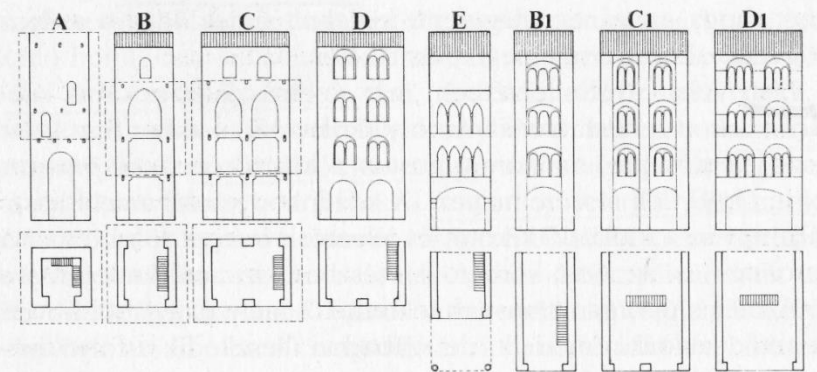
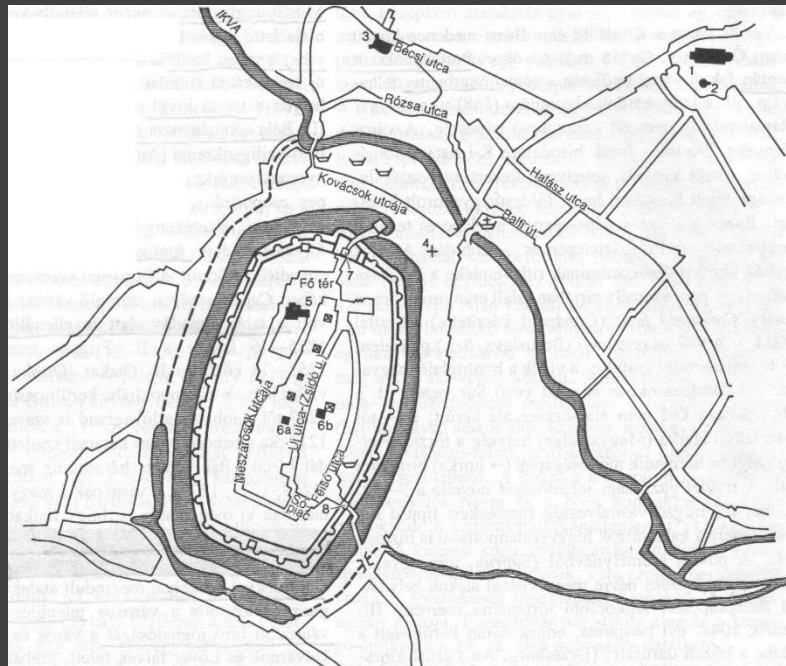
## LAKÓTORNYOK

Sopron, Buda, Pozsony, Szeben, Fehérvár,  
Besztercebánya

San Gimignano, látkép

Sopron

Pisa, ma is álló lakótornyok













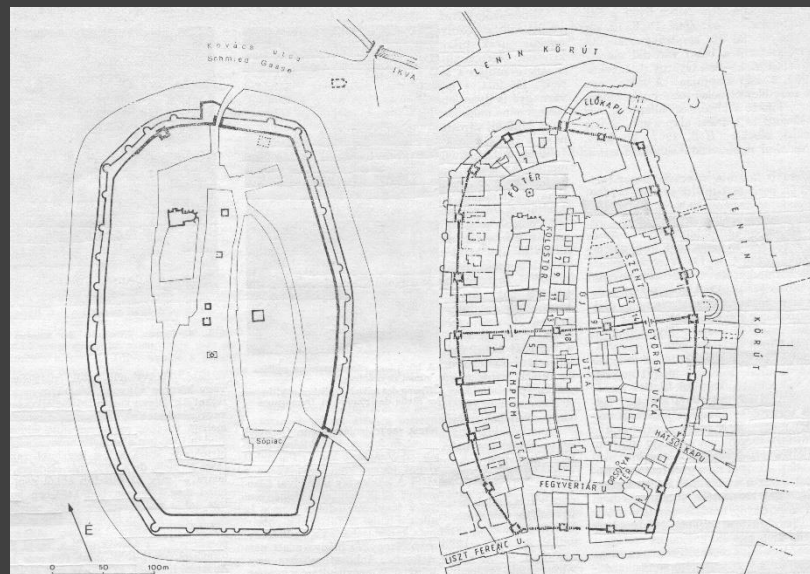
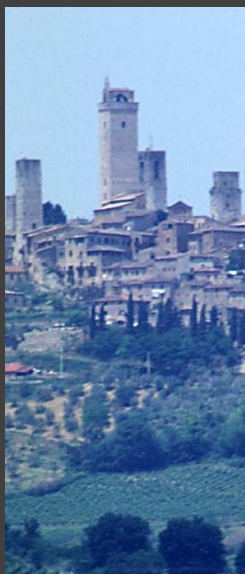
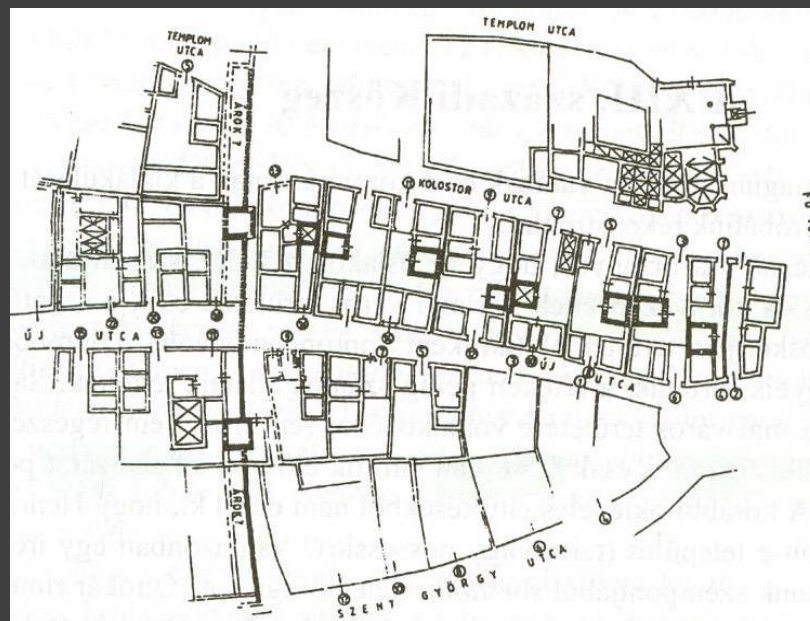
# TORNYOK A VÁROSBAN

1250: vita a várbeliek és a Johanniták között a toronyépítésről

1256: Peter comes és várnagy (1250-1278) házai és tornya

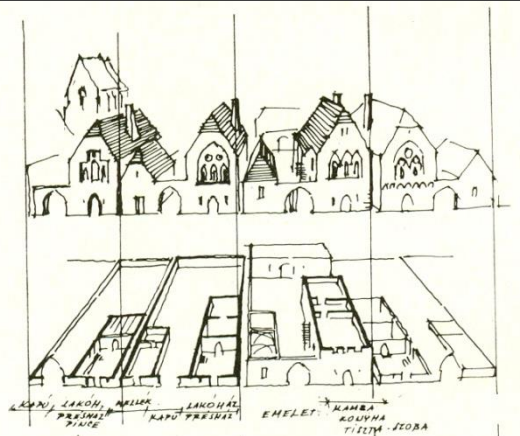
1277: a városban álló tornyok karbantartására IV. László a fertői vám felét adja

1297: a romos erődfal felújítása céljából III. András a fertői vám felét a toronytulajdonosoktól elveszi és a fal építésére adja

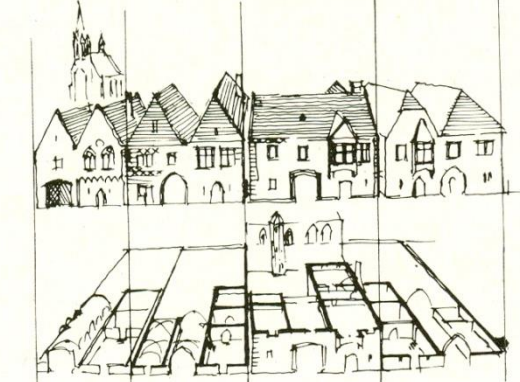




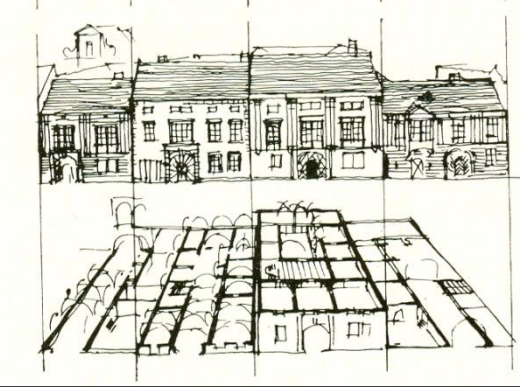




XIV. SZÁZAD



XV. SZÁZAD



XVII. - XVIII. SZÁZAD





Image © 2010 GeoImage Austria  
© 2010 Cnes/Spot Image

2008 Google

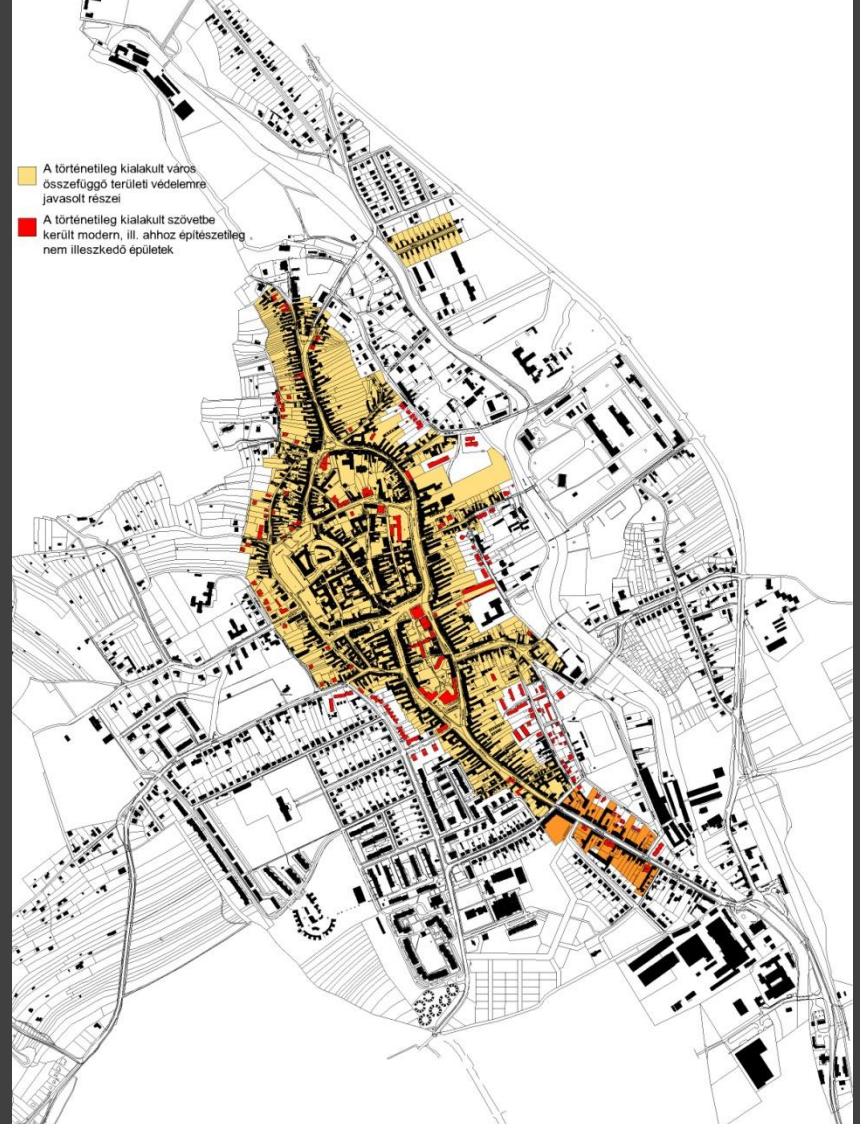
47°23'22.12" É 16°32'53.62" K magasság 270 p

Szemmagasság: 2.25 km

Városszövet  
Az épületek egymáshoz való viszonya  
1:3000

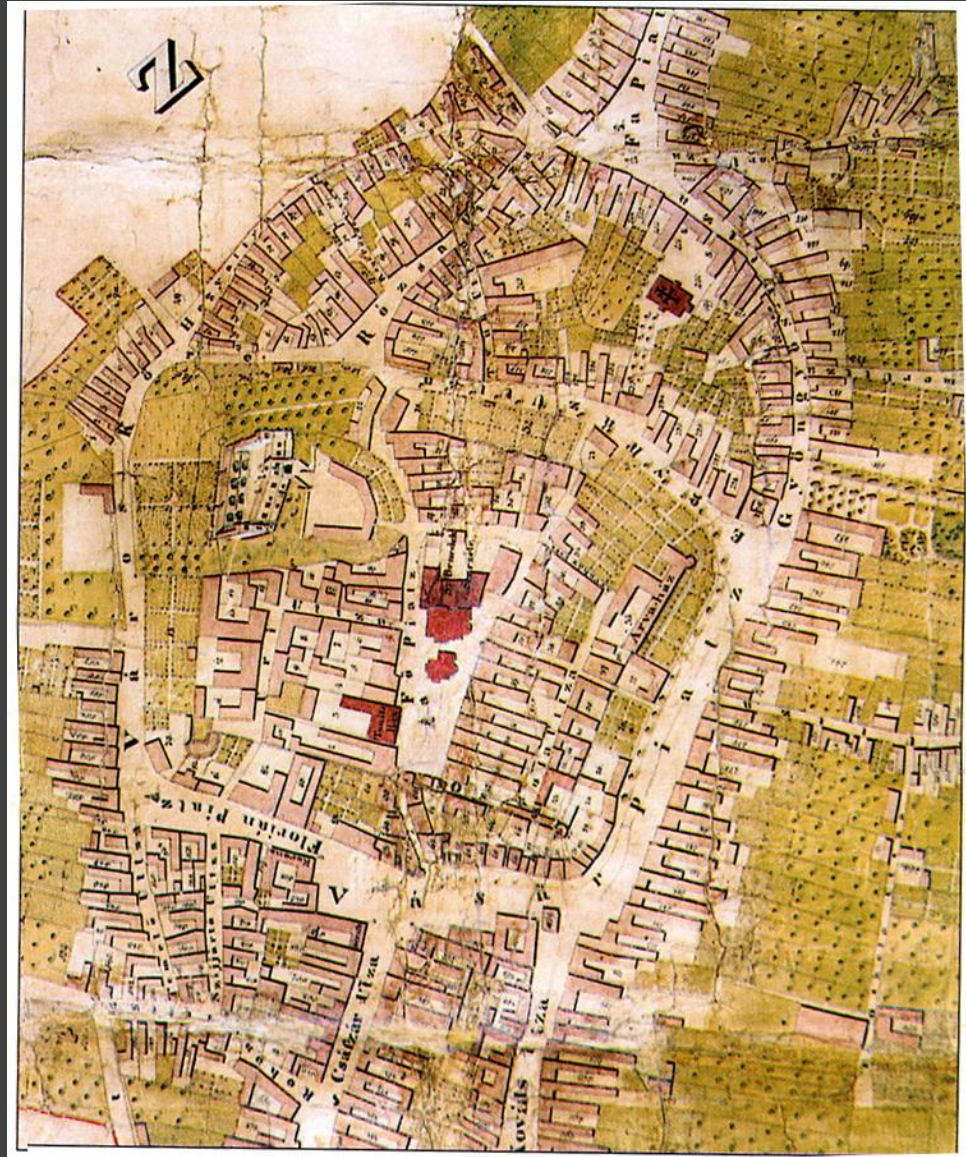


Városszövet  
Az épületek egymáshoz való viszonya  
1:3000



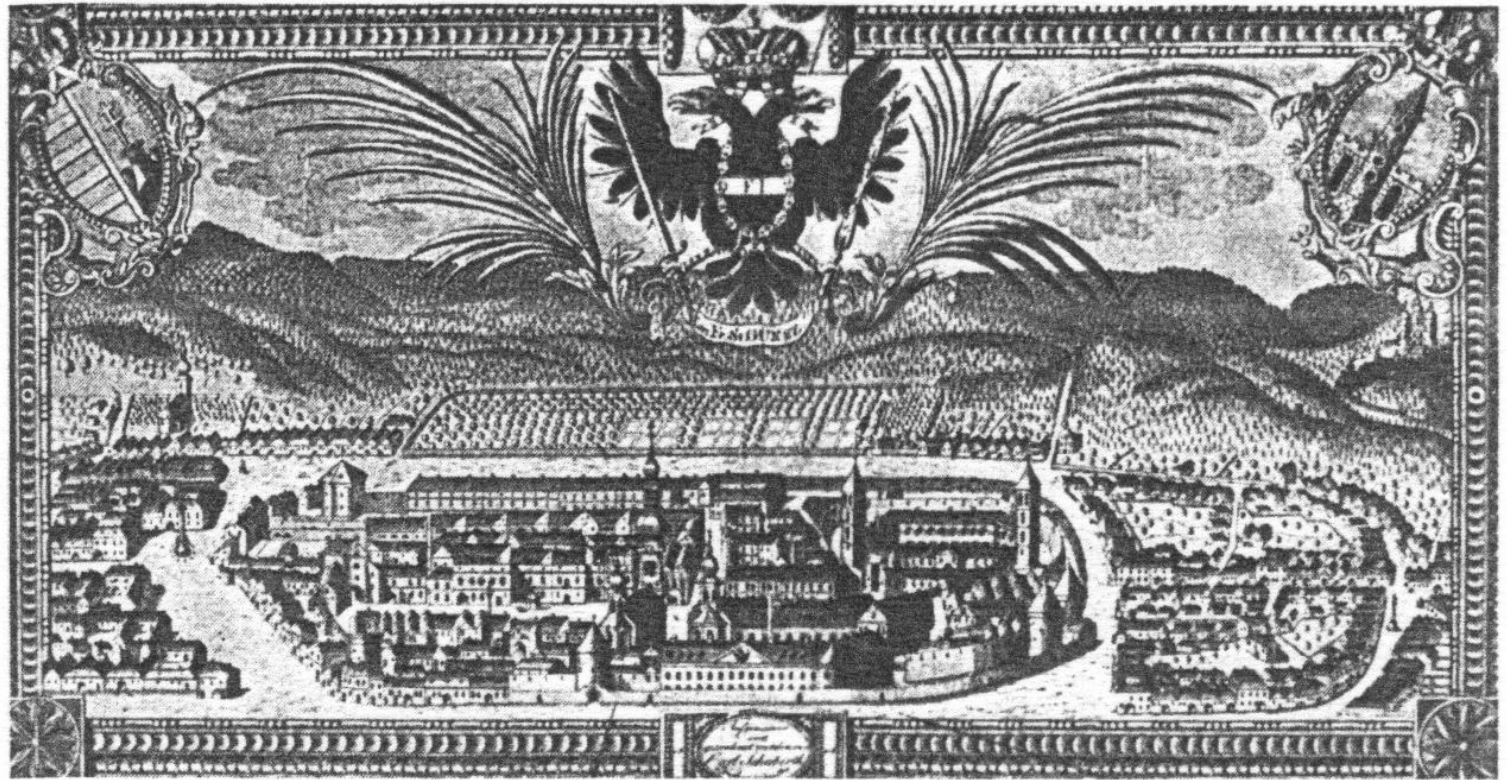
# HÁZHELYEK KŐSZEGEN

1526	178
1551	284
1556	312
<b>1568</b>	Sziget: 125 Magyarhóstád: 140 <b>Belváros: 73</b>
1600 k.	364
1720	370
1723	455 ebből: 239 nagyobb 178 kisebb 41 elpusztult
1743	458
1785	602
1838	835
1880	915



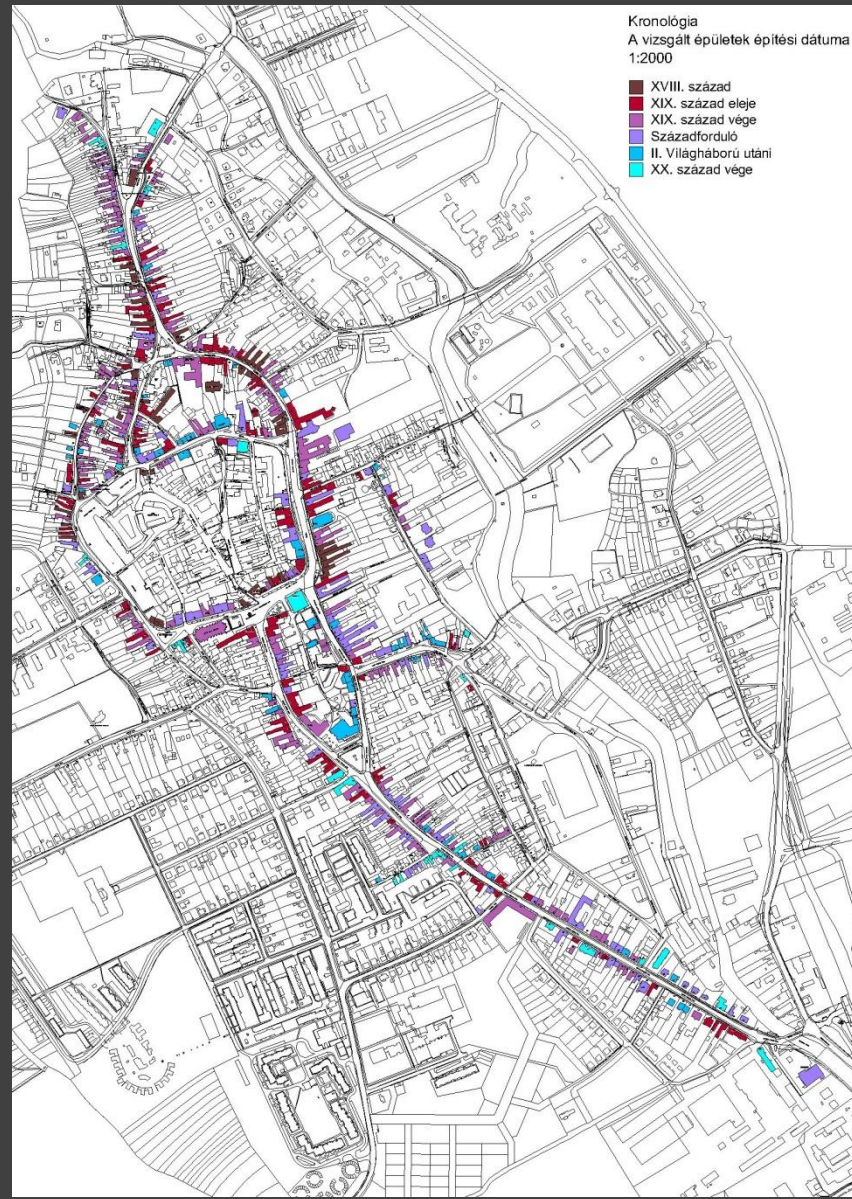
1838-39-es térkép





1808

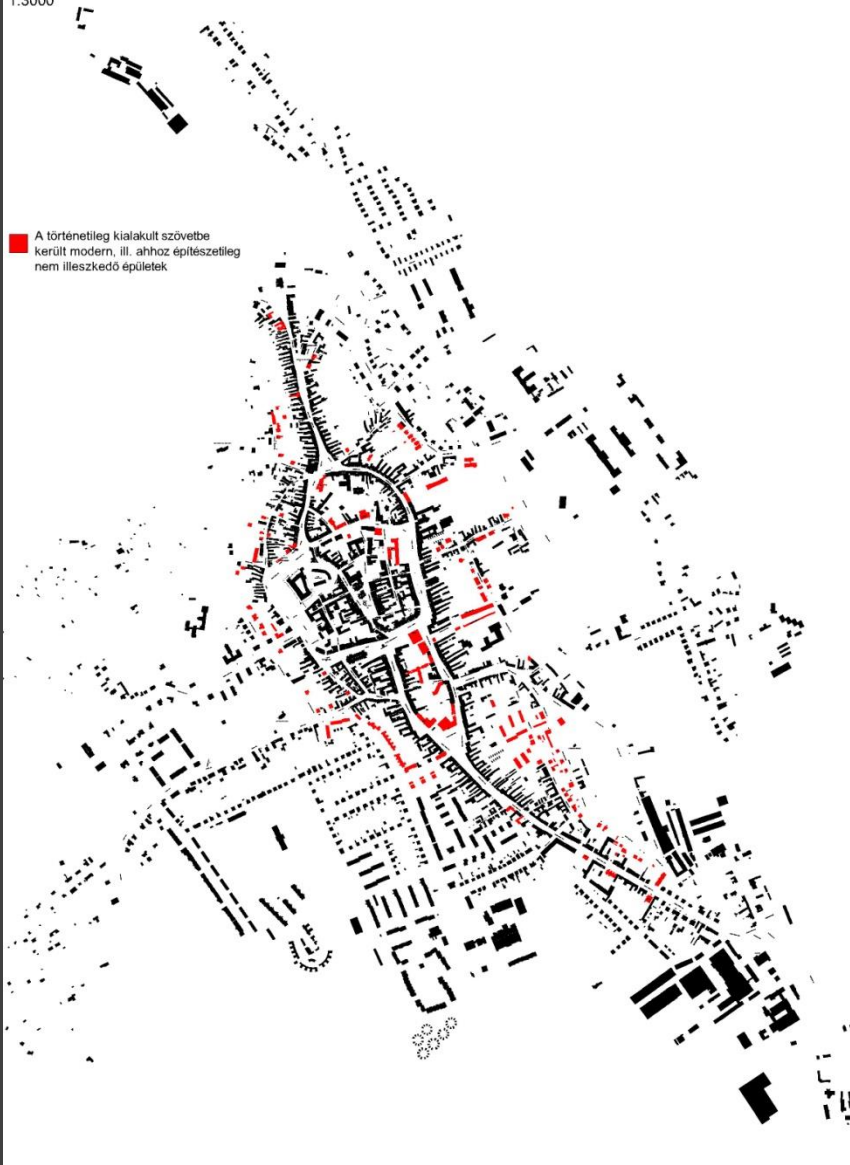






Városszövet  
Az épületek egymáshoz való viszonya  
1:3000

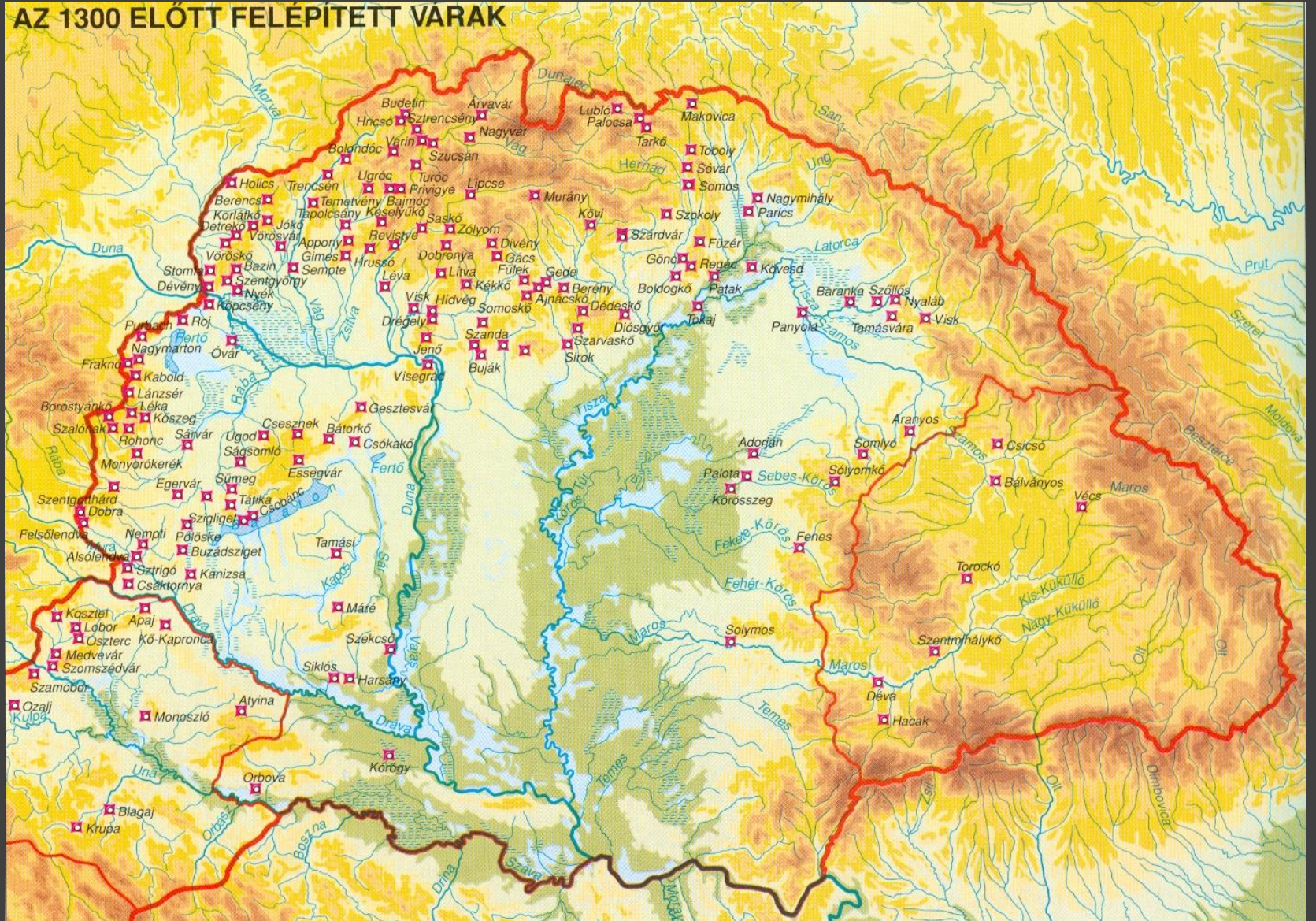
■ A történetileg kialakult szövetbe került modern, ill. ahhoz építészeti nem illeszkedő épületek



# FŐBB KERESKEDELMI ÉS HADIUTAK A 13-14. SZÁZADI MAGYARORSZÁGON



# AZ 1300 ELŐTT FELEPÍTETT VÁRAK



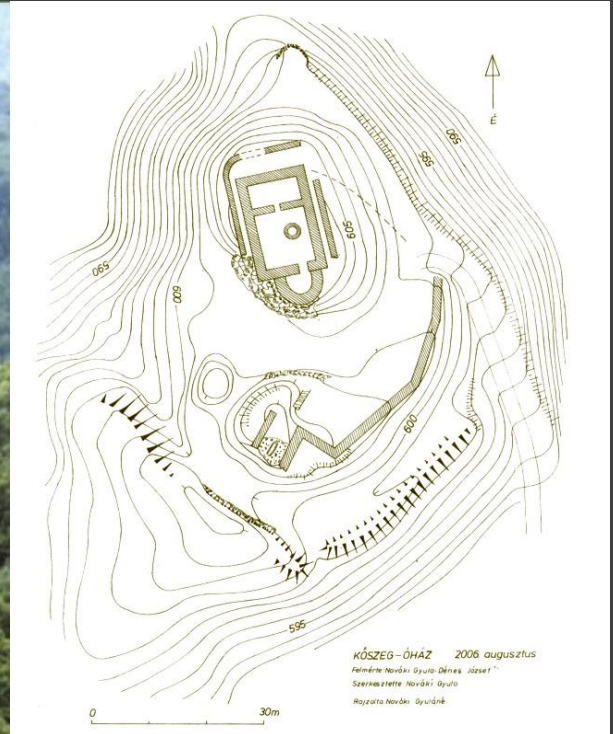
# KŐSZEG I. ÓHÁZ TETŐ FELSŐVÁR

1248:  
IV. Béla visszafoglalja

1291:  
II. András elrendeli a  
lerombolását

XV. szd.:  
Felsővár

XVI. szd.:  
Felsővár, mint rom





# KŐSZEG II. ALSÓVÁR

1260-as évek:

*Novum castrum Kuszugh*  
IV. Béla Héder nembeli  
(Kőszegi) (Nagy) Henriknek  
adományt tesz  
Bajor telepések

1289:

Osztrák ostrom  
Elővár falai

1327:

Királyi birtok

**1328:**

*Civitas Gunch*  
Szabad királyi város

1336, 1342, 1343:

„nevezett városunk falait  
megépítsék”

**1392:**

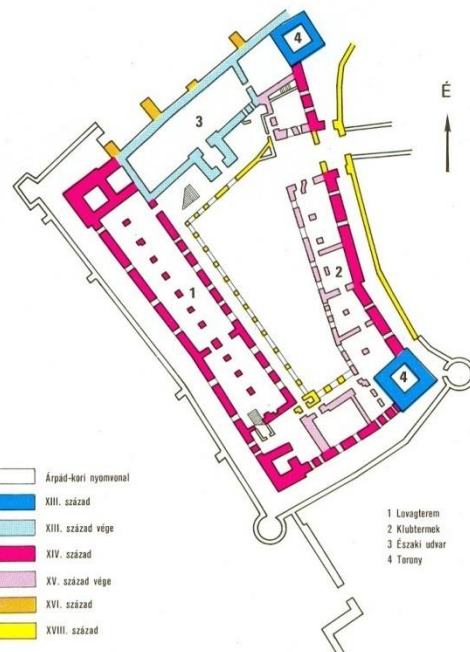
*Civitas murata*

XV. szd. 2. fele:

Adómentesség a falak építése  
érdekében



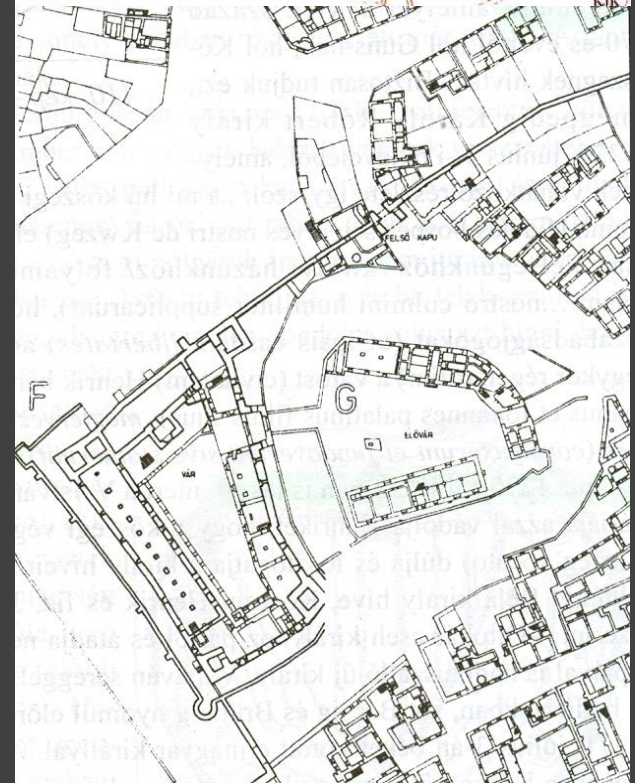
A VÁR FÖLDSZINTI ALAPRAJZA



## KŐSZEG

A kőszegi vár alaprajza

1. Elővár; 2. a XIII. századi vár feltételezett helye; 3. a belső várba vezető híd; 4. belső vár; 5. belső torony; 6. előcsarnok; 7. reneszánsz ablakokkal díszített lovagterem; 8. barokk arkádíves folyosó; 9. a keleti tornyok; 10. a nyugati tornyok (ma a fedélszék alatt)



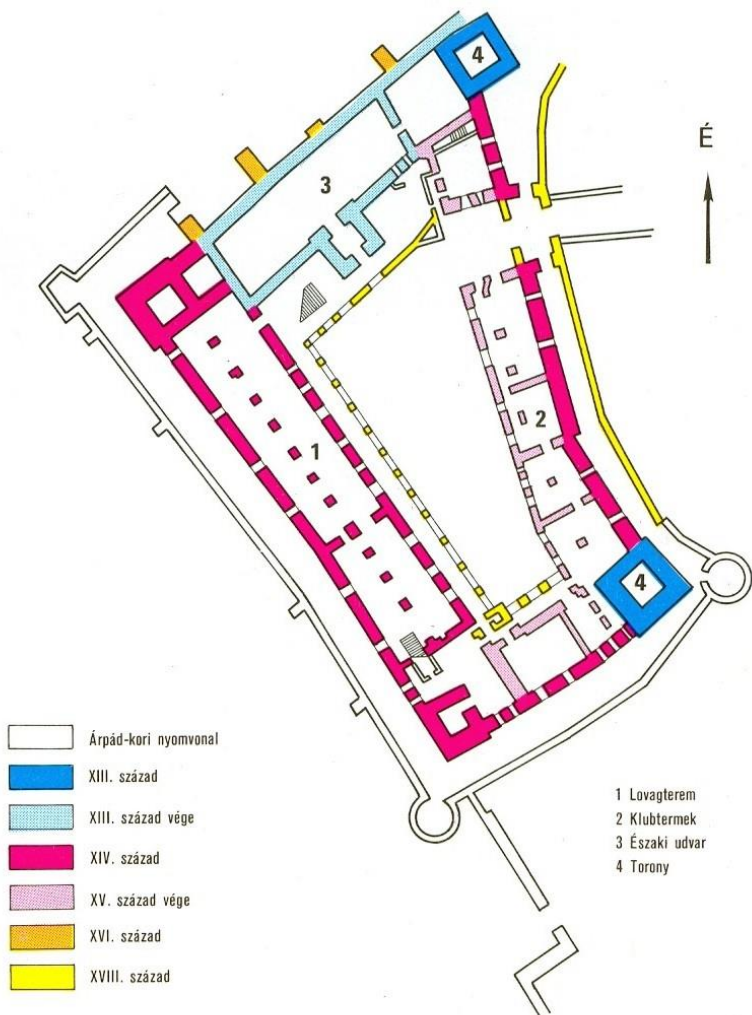
# A TARTOMANYURASAGOK LEVERESE (1310–1323)



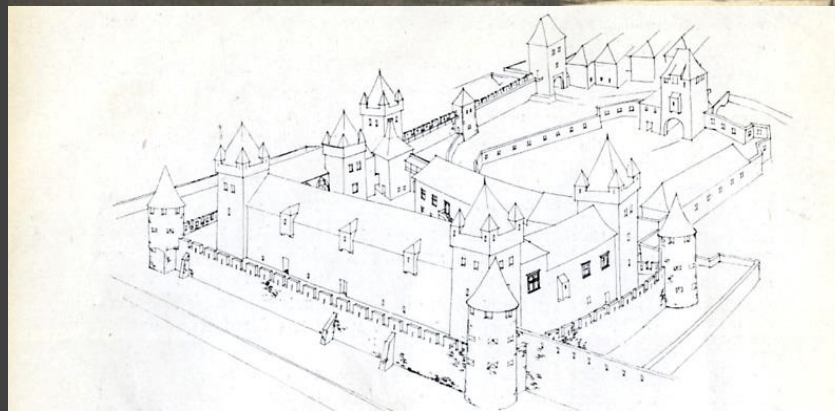
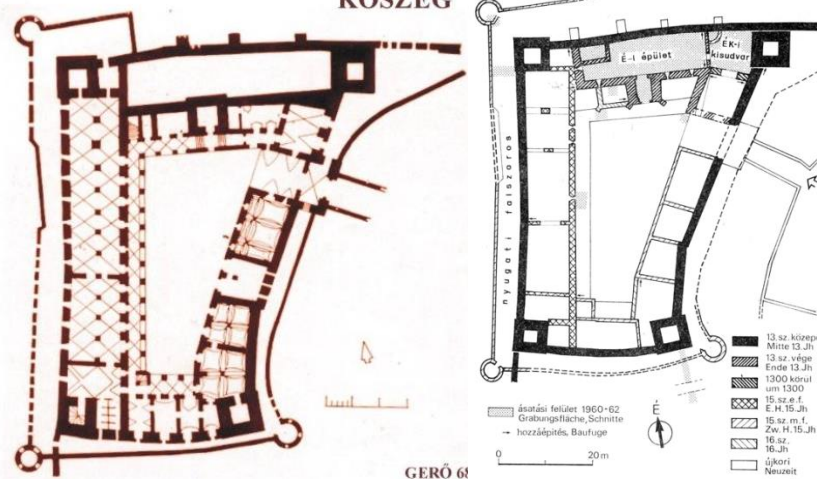




## A VÁR FÖLDSZINTI ALAPRAJZA



## KŐSZEG









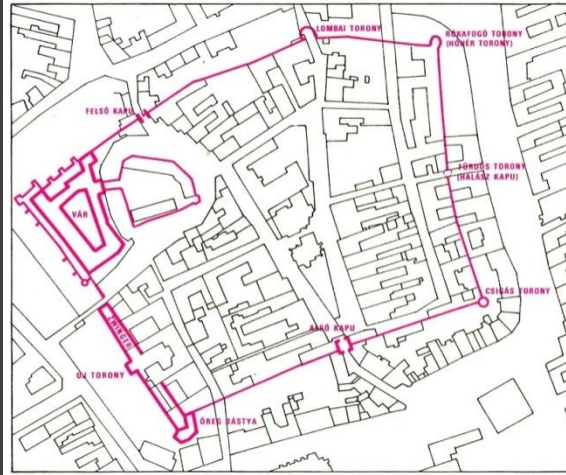
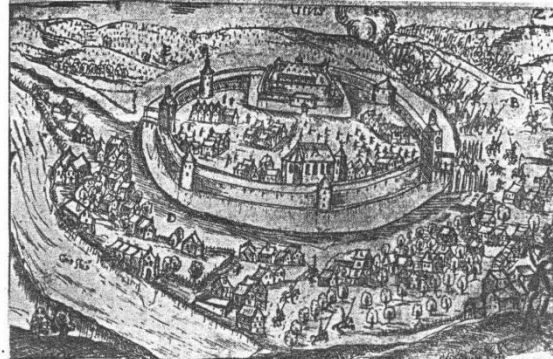




# A KŐSZEGI CSATA

1532 augusztus 5-30.

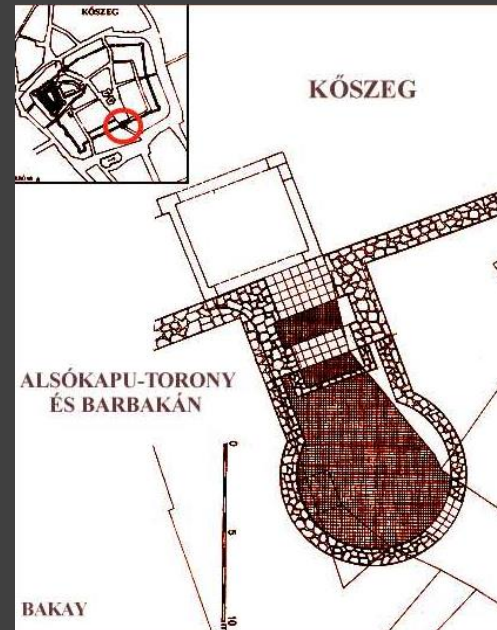
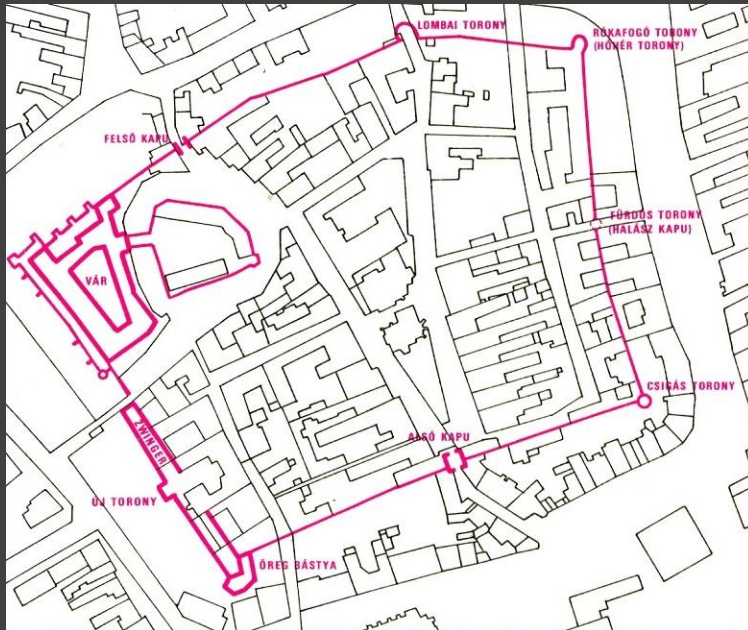
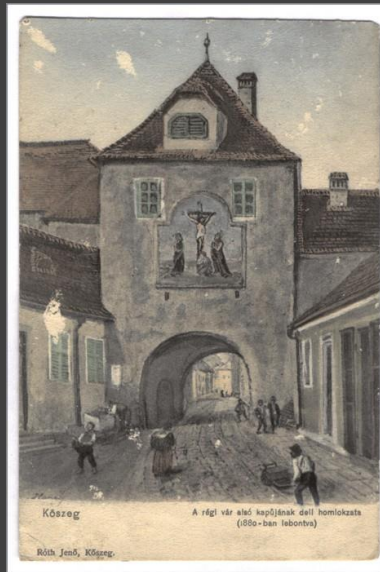
I. Szulejmán (1490-1566)  
Ibrahim nagyvezír (1493 k.-1536)  
Jurisics Miklós (1490-1544)





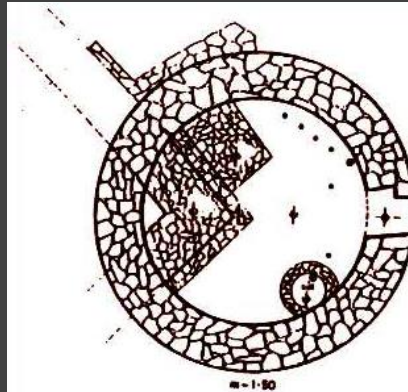
# ALSÓKAPU-TORONY (UNTERTHOR)

Hagyomány szerint XIV. szd-i  
Régészetileg igazolható: XV. szd.  
Barbakán: XVI. szd.  
Kapu előtt árok ezen túl ellenfal  
1575: 22 puska, 49 fő védte  
1880: lebontják  
1932: Hősök tornya (a városwal  
belső síkja mögött)

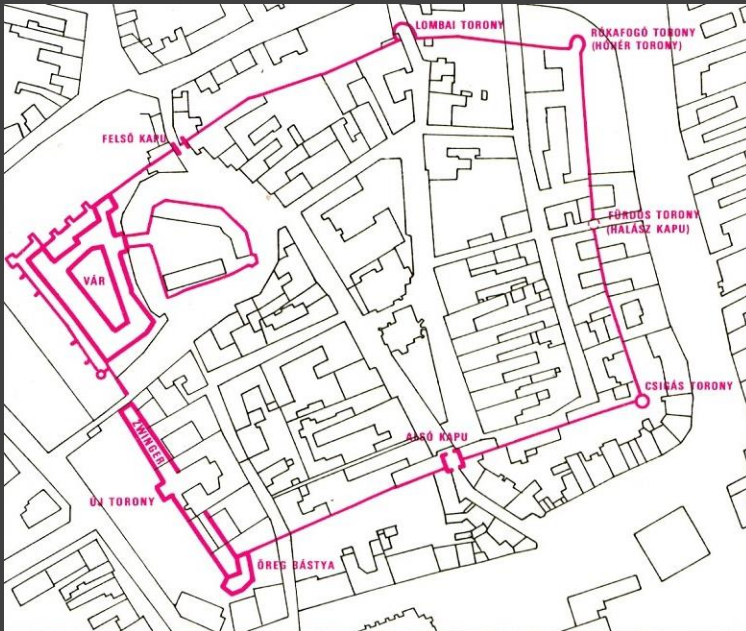


# CSIGÁS-TORONY (MOLZER-TORONY)

1532 után épült (1533-ban?)  
Sylvester és Bernhardt mesterek  
Eredetieig 3 szintes  
Ma 9 m magasan fenáll  
1575: 1 kerekes ágyú, 9 szakállas  
puska, 44 fős őrség



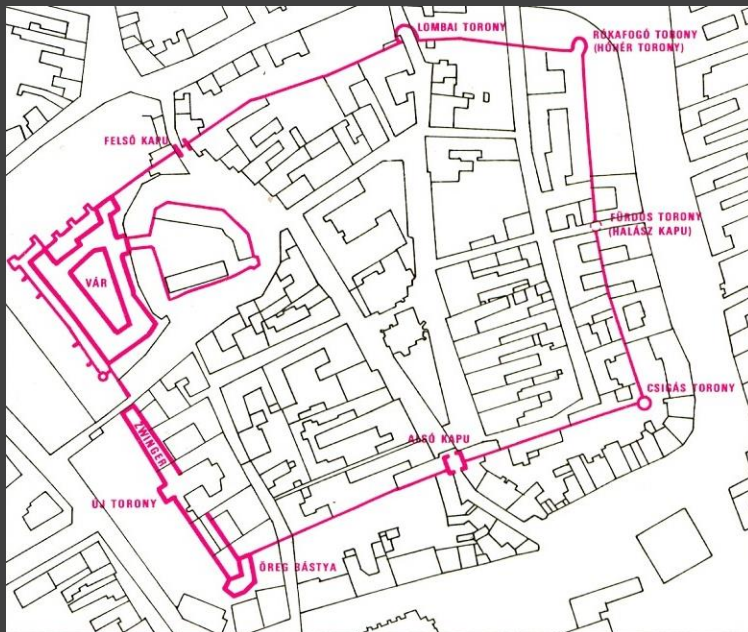
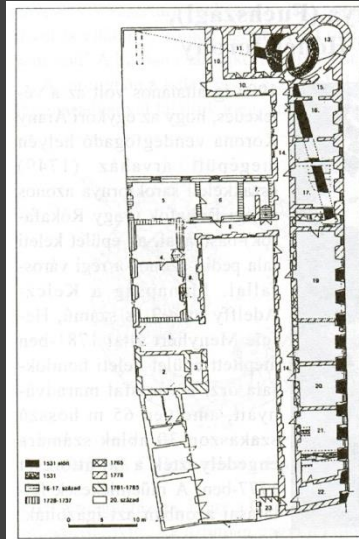
A CSIGÁS TORONY  
FELMÉRÉSI RAJZA



# RÓKAFOK- BÁSTYA

(FUCHSZALG, HÓHÉRT.)

1531-ben (B.K. szerint  
1538-ban) épült,  
Sylvester mester  
1575: 2 fertálymester, 3  
tizedesmester és 29  
legény  
Árvaház (Hefele  
Menyhért?)



# LOMBAI-TORONY

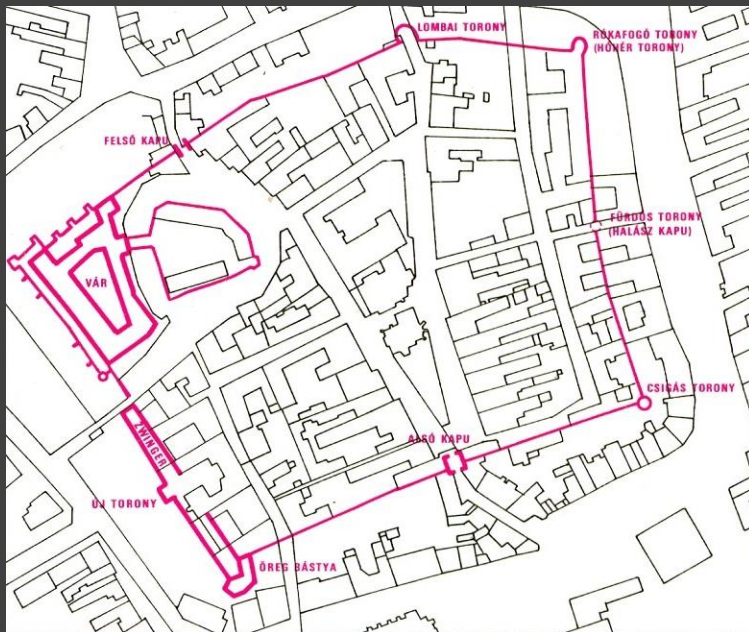
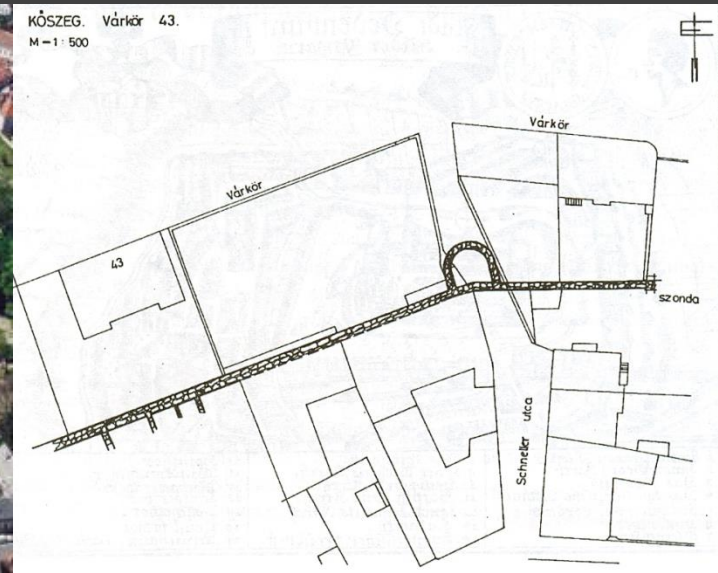
(LAUBENWEIN)

1546-ban épült

mester: Anton Woler

1575: 2 fertálmester, 3

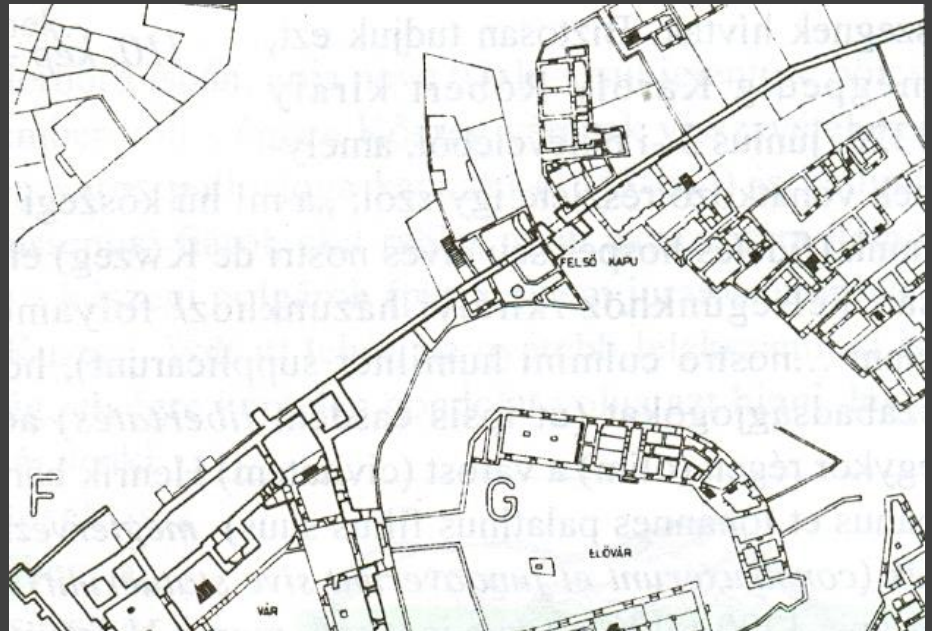
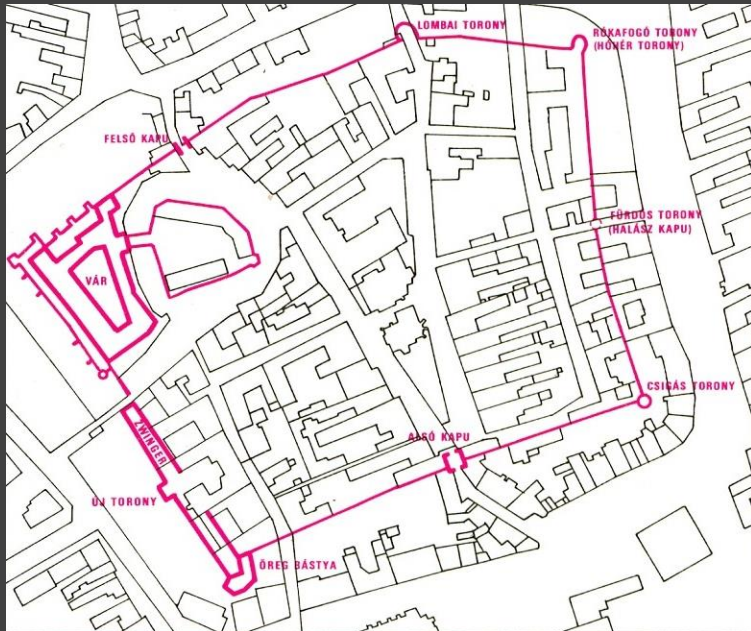
tizedesmester és 30 legény



# FELSŐKAPU- TORONY

(OBERTHOR, AUSZTRIAI-KAPU)

Helyén kisebb kapu 1532-ig  
1548-49: Anton és Thomas  
mesterek  
1575: 1 fertálymester, 3  
rottmeister és 31 fős őrség  
1836: lebontják, anyagát  
elárverezik





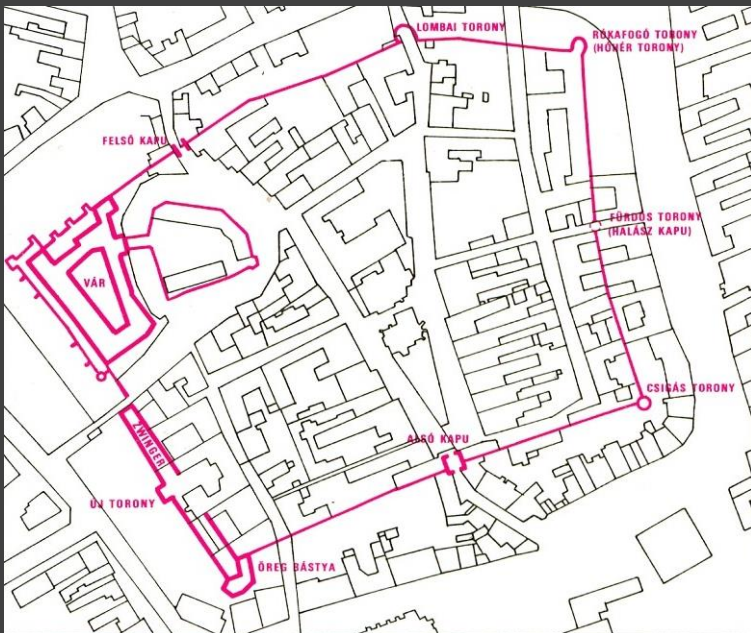
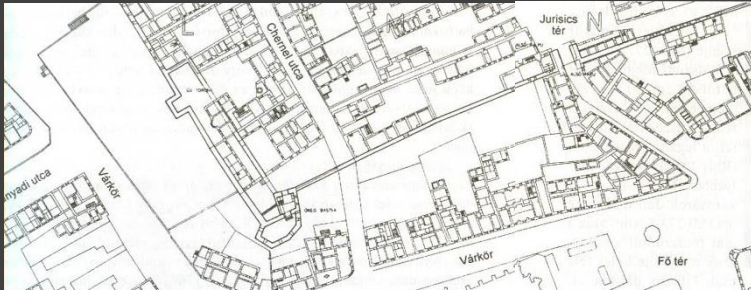


# ÖREGTORONY

(ALTE BASTEI, ZWINGWER)

1531-1549 között épült

1575: 4 fertálmester, 5 tizedesmester és 49 legény, 1 kerekas ágyú és 26 szakállas puska





„...igen szükséges volna mind a külső mind a belső várost jó őrizet alatt tartani és **bekeríteni** [...] legelsőben kin a Hostatt végében az ó Temető Sas Ispítal között a minémű utt megyen ki a kertek alatt Rohoncz felé, azt el kölletik vesztenyi s fölhányni **árok** ásással s a helyet a város kertje a mint vagyon, attul foghván által egyenesen az Gyöpre egy utat csinány, hogy az kertek alatt ne legyen az városba bejárás, mellyre nézve az eghész kertek aljának föl kölletik **nagy árokkal hányatny** s az Hostatt vége könyül, hasonlóképpen az Szigeth vége is Hódíky molatól fogva az víz mosásigh be az Sziget Utcára. Item mind a három utza végében **Sorompófa** legyen, az ó temetőnél való **sorompó betéve** ályon, az **többi sorompók is éjszaka betéve legyenek** s azokhoz való kulcsok állyanak azoknál, akiket azok tartására az előtt rendelt volt az Nemes Tanáts, [...] az **ó sántzok**, valamint az **árkok** ásására **az egész község köteles**, senki ne nyonyegálja magát, azonkívül a Szomszédtságban a falubelieket is requirálni kölletik a segítségére...”

1663. augusztus 21.







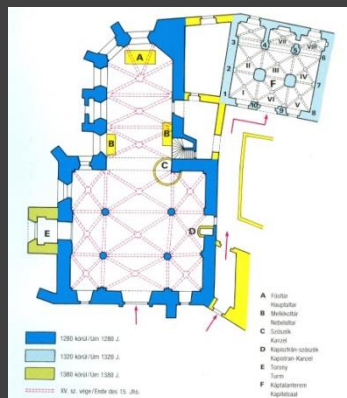
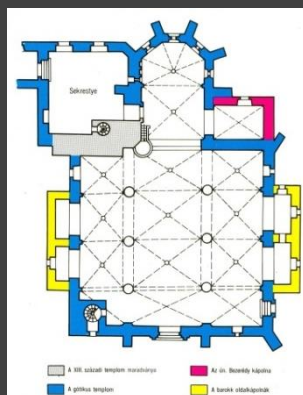
# VÁROSHÁZA

XIV. szd-ban már állt  
Eredetileg is városházának épült  
Földszinti tanácsterem  
Lőrések  
1712: homlokzat felújítása



# SZENT JAKAB-TEPMLOM

1246: kőszegi ferences templom első említése  
1289: a kolostorral együtt leég, feltehetően helyreállították  
1392: Zsigmond a Garai családnak adja a várost  
1403-1407: a mai templom építése  
1615: toronyóra javítása →torony?  
1532: súlyos rombolás  
1538: Jurisics Miklós az északi mellékhajóba temeti el két gyermekét  
1554-ig plébániatemplom, utána protestáns  
1615-1671: csak a németajkúaké  
1671: rekatolizáció  
1677: a rendházba jezsuiták települnek  
1807: bencés átépítés



# SZENT IMRE-TEPMLOM

1615-1618: közpénzen új templom épül a magyarajkú lakosoknak  
1640: megmagasítják a tornyot  
1673: rekatolizáció  
1671-1842: temetkezés a sekrestye alatti kriptában











Jurisics tér 3, 5, 7, 9. (jobbról balra)





# JURISICS TÉR 7., SGAFITTOS-HÁZ , GARABONCIÁS

„Az épület fő értékét azonban a Jurisics tér 14. sz. épület udvarán lévő hasonló sgafitto-díszben lévő 156? Évszám segítségével datált sgafitto felület adja.” MDCLVIII=1658



„Sokkal többet tudnánk, ha a város fontosnak tartotta volna a régészeti kutatásokat, ha az illetékesek betartották volna a vonatkozó előírásokat, azaz az építkezések és földmunkák közben elsőrendű védettséget kapott volna a múlt minden emléke, ha az országos szervek (OMvH, MNM, minisztérium) nemcsak falkutatásokat végeztek volna és végeztetnek ma is. Ugyanakkor nemcsak kis méretű ásatásokra biztosítottak volna pénzt, elvégre Kőszeg város területén az elmúlt másfélszáz esztendőben, amióta Magyarországon régészet van, a történelmi óváros 7 ha-os területén mindössze talán kétezer négyzetméternyit vizsgálhatott át régész s ez bizony nagyon kevés.”

(Bakay Kornél: A középkori Kőszeg. Kőszeg, 2001. 25.o.)